

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

*Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства імені
Костянтина Немця*

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Виконав: студент 2 курсу магістратури, групи ГТ-21-з
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія),
ОПП «Географія, економіка та
краєзнавчо-туристична робота»

Антонов Олександр Валентинович

Науковий керівник:

к. геогр. н., доцент Гусєва Наталія Володимирівна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____
Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

_____
Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

«_____» _____ 2024 р.

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	7
1.1. Поняття про національно-патріотичне виховання, його цілі і зміст.....	7
1.2. Напрямки і складові національно-патріотичного виховання в сучасних умовах.....	12
1.3. Ретроспективний аналіз розвитку національно-патріотичного виховання в Україні.....	17
1.4. Методи та форми національно-патріотичного виховання в зкладах освіти.....	19
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	25
2.1. Методика здійснення національно-патріотичного виховання учнівської молоді.....	25
2.2. Особливості національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану.....	30
2.3. Національно-патріотичне виховання на уроках географії.....	31
РОЗДІЛ III. ДІЯЛЬНІСТЬ ГУРТКІВ В АСПЕКТІ ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	34
3.1. Діяльність краєзнавчого гуртка.....	34
3.2. Діяльність театрального-вокального гуртка і гуртка «Художнє слово».....	44
3.3. Очікувані результати роботи гуртків у контексті національно- патріотичного виховання.....	54
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах російської військової агресії проти України, коли відбувається активна боротьба за державну незалежність та територіальну цілісність, питання національно-патріотичного виховання молоді набуває особливого значення та актуальності. Формування національної свідомості, патріотичних почуттів та громадянської відповідальності у підростаючого покоління стає першочерговим завданням системи освіти України.

Національно-патріотичне виховання є однією з найважливіших складових сучасного навчально-виховного процесу, що закладає фундамент становлення особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, відчуває відповідальність за долю держави і готова стати на захист своєї Батьківщини. В умовах інформаційної війни та спроб знищення української ідентичності, заклади освіти стають ключовими осередками формування патріотичної свідомості та національної гідності [39].

Особливо актуальною стає проблема оновлення змісту, форм та методів національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану. Сучасність і сьогодні вимагають від педагогів переосмислення традиційних підходів та впровадження інноваційних методів, які б відповідали викликам часу та сприяли формуванню активної громадянської позиції учнів.

У контексті сучасних подій особливого значення набуває формування у молоді розуміння національних інтересів держави, готовності до захисту України та виконання громадянського і конституційного обов'язку. Це передбачає поєднання освітньої, виховної та практичної діяльності, спрямованої на утвердження в свідомості молодого покоління патріотичних цінностей, переконань та поведінки [29].

Отже, актуальність теми кваліфікаційного дослідження обумовлена повномасштабним вторгненням Росії в Україну, яке створило безпрецедентні виклики для системи освіти та виховання. В умовах війни національно-патріотичне виховання набуває нового змісту та значення. Сьогодні воно має не лише формувати почуття патріотизму, але й готувати молодь до активного спротиву агресії, розвивати критичне мислення для протидії ворожій пропаганді, виховувати стійкість та витривалість.

Особливої актуальності набувають такі аспекти:

- формування національної ідентичності в умовах загрози її знищення;
- розвиток громадянської свідомості та відповідальності;
- виховання готовності до захисту Батьківщини;
- збереження історичної пам'яті та протидія історичним маніпуляціям;
- формування розуміння цінності державної незалежності.

Об'єктом дослідження є процес національно-патріотичного виховання в закладах освіти України.

Предметом дослідження є зміст, форми, методи та педагогічні умови організації національно-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах освіти в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – вивчення теоретико-методичних аспектів організації й здійснення національно-патріотичного виховання в закладах освіти в сучасних умовах.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

- 1) розкрити теоретичні засади національно-патріотичного виховання учнівської молоді, зокрема дати визначення поняття «національно-патріотичне виховання», визначити його цілі і зміст, напрямки і складові, методи та форми;
- 2) проаналізувати історичні особливості розвитку національно-патріотичного виховання в Україні;
- 3) розкрити методичні засади здійснення національно-патріотичного виховання в закладах освіти в умовах воєнного стану;
- 4) розглянути можливості національно-патріотичного виховання на уроках географії;

5) проаналізувати діяльність гуртків в аспекті здійснення національно-патріотичного виховання.

Ступінь наукового опрацювання теми. Проблема національно-патріотичного виховання знайшла своє відображення у працях багатьох видатних українських педагогів та науковців. Зокрема, теоретико-методологічні засади патріотичного виховання розглядали В. О. Сухомлинський [59], К. Д. Ушинський [60], Г. Г. Ващенко [14]. Сучасні аспекти національно-патріотичного виховання досліджують І. Д. Бех [8], О. І. Вишневський [16], П. Р. Ігнатенко [32], В. Г. Кузь [43], Ю. Д. Руденко [54], М. Г. Стельмахович [58] та інші.

Нормативно-правова база дослідження. Державна політика у сфері національно-патріотичного виховання реалізується відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про освіту» [30], «Про повну загальну середню освіту» [31], Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України [49], та інших нормативно-правових актів. Ці документи визначають стратегічні напрями та механізми системної діяльності щодо формування патріотичної свідомості молодих громадян України.

Експериментальна база дослідження. Кваліфікаційна робота магістра написана на базі узагальнення власного 15-річного педагогічного досвіду автора, який працює в Державному професійно-технічному навчальному закладі «Харківське вище професійне училище сфери послуг» (ДПТНЗ «ХВПУСП») та займається національно-патріотичним вихованням учнівської молоді. Автор займає посади керівника театрального-вокального і краєзнавчого гуртків, гуртка «Художнє слово». Має звання «керівник гуртка-методист». Протягом п'яти років до повномасштабного вторгнення зазначені гуртки здобували гран-прі в Харківському обласному конкурсі художньої самодіяльності та декоративно-ужиткового мистецтва.

Апробація результатів дослідження. Авторські сценарії та методичні розробки виховних заходів з національно-патріотичного виховання опубліковані на освітній платформі «На урок. Освітній проект»:

1) сертифікат № ДБ-2411436012 від 26. 11. 2024 року за публікацію авторського матеріалу – виховного заходу «А пам'ять священна...» з нагоди 80-ї річниці визволення України від фашистських загарбників [2];

2) сертифікат № ДБ-2411434460 від 18. 11. 2024 року за публікацію авторського матеріалу – виховного заходу, присвяченого Дню Збройних сил України: «За Україну, за волю її!» [3];

3) сертифікат № ДБ-2411436296 від 27. 11. 2024 року за публікацію авторського матеріалу – сценарію концерту, присвяченого 210 пічниці з дня народження Т. Г. Шевченка [4];

4) подяка № П-4954277 від 27. 11. 2024 р. за поповнення бібліотеки проекту «На урок» авторськими розробками.

Структура й обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (60 найменувань) та додатків. В першому розділі розкрито теоретичні засади національно-патріотичного виховання учнівської молоді, зокрема визначено поняття «національно-патріотичне виховання», його цілі і зміст, напрямки і складові, методи та форми; проаналізовано історичні особливості розвитку національно-патріотичного виховання в Україні. В другому розділі розкрито методичні засади здійснення національно-патріотичного виховання в закладах освіти в умовах воєнного стану; розглянуто можливості національно-патріотичного виховання на уроках географії. В третьому розділі проаналізовано діяльність краєзнавчого гуртка в аспекті здійснення національно-патріотичного виховання; підготовлено методичні рекомендації щодо вдосконалення системи національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Обсяг кваліфікаційної роботи складає 69 сторінок основного тексту та 23 сторінки додатків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. **Поняття про національно-патріотичне виховання, його цілі і зміст**

Національно-патріотичне виховання є фундаментальним аспектом формування особистості та розвитку суспільства в цілому. Це комплексна система заходів і методів, спрямована на формування у громадян високої національної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу [40].

У сучасному розумінні національно-патріотичне виховання передбачає формування глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності працювати задля розвитку держави та захищати її інтереси. Воно охоплює виховання поваги до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України), національної культури, а також вшанування пам'яті предків, любові до рідної культури, мови та національних традицій [49].

Головними цілями національно-патріотичного виховання є формування національної самосвідомості та ідентичності, виховання почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності. Важливим аспектом є формування активної громадянської позиції та відповідальності за долю України. Це також включає розвиток бажання працювати для розквіту держави, готовність її захищати, знання та дотримання Конституції України, повагу до історичної пам'яті [54]. Інші цілі національно-патріотичного виховання показані на рис. 1.1.

Зміст національно-патріотичного виховання базується на багатьох компонентах (рис. 1.2).

Рис. 1.1. Цілі національно-патріотичного виховання
(побудовано автором за [29])

Історичний компонент передбачає вивчення історії України, її державотворення, визвольних змагань українського народу, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту. *Культурний аспект* охоплює знайомство з традиціями, звичаями, обрядами нашого народу,

Рис. 1.2. Компоненти змісту національно-патріотичного виховання (побудовано автором за [9])

національним мистецтвом та народною творчістю. *Мовний компонент* є особливо важливим, адже передбачає досконале володіння державною мовою, шанобливе ставлення до неї як до скарбниці народної мудрості та культури. *Громадянський аспект* включає формування правової культури, політичної грамотності, моральних цінностей та активної життєвої позиції. *Військово-патріотичний напрямок* спрямований на підготовку молоді до захисту Вітчизни, виховання поваги до Збройних Сил України (ЗСУ), розвиток мужності, стійкості та готовності до самопожертви заради захисту державних інтересів [3].

Особлива увага приділяється вихованню поваги до національних героїв, борців за незалежність України, ветеранів війни та праці. Це сприяє формуванню розуміння спадкоємності поколінь та відповідальності за майбутнє держави.

Принципи національно-патріотичного виховання представлені на рис. 1.3.

принцип національної спрямованості виховання	<ul style="list-style-type: none"> • формування у молоді національної свідомості, любові до України і свого народу, шанобливого ставлення до української культури, здатності зберегти національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави
принцип культуро-відповідності	<ul style="list-style-type: none"> • виховання – культуротворчий процес задля формування базової культури особистості на основі набутого морально-етичного досвіду людства
принцип гуманізації виховного процесу	<ul style="list-style-type: none"> • акцент на особистості як на вищій цінності
принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії	<ul style="list-style-type: none"> • учасники виховного процесу виступають рівноправними партнерами у спілкуванні, беруть до уваги точку зору один одного, визнають право на відмінності у поглядах, узгоджують свої світоглядні позиції
принцип цілісності	<ul style="list-style-type: none"> • організація виховання як системного педагогічного процесу, спрямованого на гармонійний та різнобічний розвиток особистості, формування цілісної картини світу, забезпечення наступності напрямів та етапів виховної роботи
акмеологічний принцип	<ul style="list-style-type: none"> • орієнтація виховного процесу на вищі морально-духовні досягнення й потенційні можливості особистості; • створення умов для досягнення життєвого успіху; • розвиток індивідуальних здібностей
принцип особистісної орієнтації	<ul style="list-style-type: none"> • розуміння того, що загальні закони психологічного розвитку проявляються у кожній людині своєрідно й неповторно
принцип життєвої творчої самодіяльності	<ul style="list-style-type: none"> • становлення особистості як творця свого життя, який здатен приймати особисті рішення, нести відповідальність за свої рішення, повноцінно жити і активно діяти, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни
принцип толерантності	<ul style="list-style-type: none"> • інтегрованість української культури в європейський та світовий простір; • формування у вихованців відкритості, толерантного ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів; • здатність диференціювати спільне та відмінне в різних культурах; • сприйняття української культури як невід'ємної частини загальнолюдської

Рис. 1.3. Принципи національно-патріотичного виховання (побудовано автором за [29])

У сучасних умовах національно-патріотичне виховання набуває особливого значення, оскільки воно є запорукою єдності та процвітання України, формування свідомих громадян, здатних забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі та захистити її незалежність і територіальну цілісність.

Формування національних цінностей серед молоді стикається з *низкою серйозних викликів*. Спостерігається недостатній рівень сформованості національних цінностей у частини молодого покоління, що може бути зумовлено різними факторами, включаючи вплив глобалізаційних процесів на національну ідентичність. Особливо гостро постає питання протистояння інформаційній агресії та пропаганді, що вимагає від молоді критичного мислення та медіаграмотності. Важливим аспектом є необхідність переосмислення історичної пам'яті, що допомагає формувати цілісне розуміння національної ідентичності та самосвідомості [59].

Водночас, можна відзначити *позитивні тенденції* у розвитку національно-патріотичного виховання. Значна частина молоді демонструє активну громадянську позицію, що особливо помітно в контексті сучасних викликів. В умовах війни спостерігається значне зростання патріотичної свідомості, що проявляється у різних формах суспільної активності. Особливо важливим є розвиток волонтерського руху серед молоді та їхня активна участь у різноманітних соціальних ініціативах.

Молодь відіграє ключову роль у формуванні майбутнього українського суспільства. Її цінності та переконання, рівень національної свідомості та готовність до захисту національних інтересів визначатимуть подальший розвиток держави. Активна громадянська позиція молодого покоління створює підґрунтя для формування нової національної еліти, зміцнення демократичних цінностей та розвитку громадянського суспільства при збереженні національної ідентичності [43].

Окрему увагу слід приділити вихованню поваги до Збройних Сил України та інших силових структур, які уособлюють оборону державної

незалежності. Формування готовності молоді до захисту Батьківщини має здійснюватися через заходи військово-спортивного, військово-патріотичного спрямування.

1.2. Напрямки і складові національно-патріотичне виховання в сучасних умовах

Напрямки національно-патріотичного виховання сьогодні, в умовах воєнного стану, базуються на двох ключових компонентах. Перший – *формування національної свідомості*, що передбачає глибоке розуміння концепції державної незалежності та суверенітету України. Особлива увага приділяється усвідомленню важливості територіальної цілісності держави та вивченню історичного контексту боротьби українського народу за незалежність. Цей компонент набуває особливої актуальності в умовах російської агресії, коли розуміння історичних витоків української державності стає фундаментом національної стійкості [35].

Другий компонент – *військово-патріотична підготовка* – включає практичні навички, необхідні для виживання в умовах війни. Програма підготовки охоплює основи безпеки життєдіяльності, навички надання першої домедичної допомоги, знання основ цивільного захисту та правил поведінки під час повітряної тривоги. Ці знання стали життєво необхідними для кожного громадянина України [6].

Складові національно-патріотичного виховання (рис. 1.4) в сучасних умовах характеризуються комплексною трансформацією навчально-виховного процесу, зумовленою безпрецедентними викликами російської агресії.

1. Безпекова складова

В умовах воєнного стану безпекова складова стає первинною в системі навчально-виховної роботи. Вона включає:

Рис. 1.4. Складові національно-патріотичного виховання
(побудовано автором за [21])

- обладнання та постійна готовність укриттів, де може проводитися навчально-виховний процес;
- регулярні тренування з евакуації та відпрацювання дій під час повітряної тривоги;
- створення запасів води, медикаментів та засобів першої необхідності;
- навчання користуванню засобами індивідуального захисту;
- розробка індивідуальних маршрутів евакуації для кожної групи;
- впровадження системи оповіщення через різні канали комунікації (месенджери, спеціальні додатки) [6].

2. Психологічна адаптація

Особлива увага приділяється психологічній підтримці учасників навчально-виховного процесу:

- регулярні індивідуальні та групові консультації з психологом;
- впровадження технік подолання стресу та тривожності;

- робота з посттравматичним стресовим розладом;
- створення груп взаємопідтримки;
- навчання технікам психологічної самодопомоги;
- організація арт-терапевтичних занять;
- проведення регулярних психологічних розвантажень [25].

3. Практична підготовка

Воєнний стан вимагає посилення практичної складової навчально-виховного процесу:

- курси з надання першої домедичної допомоги;
- навчання основам тактичної медицини;
- практичні заняття з використання індивідуальних аптечок;
- тренінги з пожежної безпеки;
- навчання основам самооборони;
- практикуми з виживання в екстремальних умовах;
- курси з розмінування та поводження з вибухонебезпечними предметами [6].

4. Інформаційна безпека

В умовах інформаційної війни особливого значення набуває:

- навчання розпізнаванню фейків та дезінформації;
- розвиток критичного мислення;
- вивчення методів інформаційної гігієни;
- практика перевірки джерел інформації;
- протидія ворожій пропаганді;
- вивчення основ кібербезпеки;
- навички безпечного використання соціальних мереж [6].

5. Соціальна адаптація

Воєнний стан вимагає розвитку нових соціальних компетенцій:

- навички взаємодопомоги та взаємопідтримки;
- розвиток волонтерських ініціатив;
- організація допомоги внутрішньо переміщеним особам;
- налагодження комунікації з військовими частинами;
- участь у благодійних проєктах;
- розвиток навичок командної роботи в кризових ситуаціях;
- формування мережі взаємодопомоги [9].

6. Освітня трансформація

Специфіка воєнного стану вимагає адаптації навчально-виховного процесу:

- впровадження гнучкого розкладу з урахуванням безпекової ситуації;
- створення мобільних навчальних груп;
- розробка індивідуальних освітніх траєкторій;
- використання змішаного формату навчання;
- створення резервних каналів комунікації;
- забезпечення доступу до освітніх ресурсів в офлайн-режимі;
- регулярне оновлення навчальних матеріалів відповідно до актуальної ситуації [6].

7. Патріотична складова

В умовах війни патріотичне виховання набуває нових форм:

- вивчення сучасних прикладів героїзму українських військових;
- дослідження історії спротиву українського народу агресії;
- організація зустрічей з учасниками бойових дій;
- створення шкільних музеїв сучасної війни;
- участь у проєктах підтримки ЗСУ;
- розвиток традицій вшанування захисників України;
- створення мультимедійних проєктів про подвиги сучасних героїв [38].

8. Технологічна адаптація

Воєнний стан прискорив впровадження технологічних рішень:

- створення резервних систем зв'язку;
- забезпечення автономності роботи освітніх платформ;
- впровадження систем електронного документообігу;
- розробка мобільних додатків для екстреного зв'язку;
- створення банку цифрових освітніх ресурсів;
- забезпечення захищених каналів комунікації;
- впровадження систем резервного копіювання даних [7].

9. Міжнародна співпраця

Особливого значення набуває міжнародний аспект:

- налагодження зв'язків з навчально-виховними закладами інших країн;
- участь у міжнародних проєктах підтримки України;
- організація культурного обміну з іноземними партнерами;
- створення спільних освітніх проєктів;
- вивчення міжнародного досвіду освіти в умовах війни;
- розвиток програм обміну досвідом;
- залучення міжнародної допомоги для освітніх потреб [19].

Особливості реалізації національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану охоплюють чотири ключові аспекти. *Безпековий аспект* включає суворе дотримання правил безпеки, організацію освітнього процесу в укритті та навчання дій у надзвичайних ситуаціях. *Технологічний аспект* передбачає активне використання змішаного навчання, впровадження дистанційних технологій та створення цифрового контенту. *Психологічний аспект* зосереджується на роботі з травматичним досвідом, подоланні стресу та тривожності, формуванні стресостійкості в учнів та педагогів. *Комунікативний аспект* забезпечує підтримку постійного зв'язку з учнями в різних умовах, організацію ефективної онлайн-взаємодії та налагодження системи зворотного зв'язку.

1.3. Ретроспективний аналіз розвитку національно-патріотичного виховання в Україні

Коріння національно-патріотичного виховання в Україні сягають глибокої давнини. Ще за часів Київської Русі спостерігалось формування перших паростків національної свідомості та патріотичних почуттів. Літописи, фольклорні твори, думи і пісні тих часів відображали повагу до рідної землі, гордість за незалежність та військову звитягу.

У *період козацтва* в Україні відбулося піднесення національної ідеї, відстоювання державності та релігійної самобутності. Саме тоді сформувалися такі провідні ідеологеми, як любов до України, готовність до самопожертви в боротьбі за волю, шанування козацьких традицій і звичаїв [41].

Важливим етапом розвитку національно-патріотичного виховання стали *національно-визвольні змагання українського народу в 1917-1920 роках* (рис. 1.5). У цей період набули потужного імпульсу ідеї державності, боротьби за соборність та незалежність України. Саме тоді зародилося сучасне розуміння патріотизму як активної життєвої позиції, спрямованої на розбудову власної держави.

У *період радянської влади* в Україні цілеспрямована політика національно-патріотичного виховання була значною мірою згорнута, витіснена комуністичною ідеологією. Хоча й простежувалися певні спроби популяризації української культури, проте вони мали обмежений характер та жорстко контролювалися партійно-державним апаратом.

Відродження національно-патріотичного виховання відбулося лише після *здобуття Україною незалежності у 1991 році* (рис. 1.6). У цей період була розроблена низка програм, концепцій та нормативно-правових актів, спрямованих на формування національної свідомості, любові до Батьківщини, поваги до державних символів та історичного минулого [59].

Рис. 1.5. Як творилася держава. Українська революція 1917-1921 років [29]

Рис. 1.6. Як творилася держава. Незалежність. Від 1991-го назавжди [29]

Сучасний період розвитку національно-патріотичного виховання в Україні характеризується його посиленням та диверсифікацією. Особливу увагу приділено військово-патріотичному вихованню молоді, формуванню готовності до захисту Батьківщини, вшануванню героїв, які віддали життя за незалежність та територіальну цілісність країни.

Загалом, ретроспективний аналіз розвитку національно-патріотичного виховання в Україні демонструє еволюцію від перших паростків національної свідомості до сформованої системи громадянського виховання, покликаної виховувати свідомих, активних та патріотично налаштованих громадян [54].

1.4. Методи та форми національно-патріотичного виховання в закладах освіти

Провідну роль у реалізації національно-патріотичного виховання відіграють **заклади освіти різних рівнів** – від дошкільних установ до закладів вищої освіти. Саме в навчальних закладах здійснюється систематична, цілеспрямована та планомірна робота з формування у здобувачів освіти патріотичної свідомості та національної самоідентичності. Заклади освіти впроваджують інноваційні форми патріотичного виховання, організовують різноманітні національно-патріотичні заходи та активно співпрацюють з громадськими організаціями.

Формування національної свідомості та патріотизму має починатися з раннього віку. В *дошкільних та шкільних закладах освіти* важливо приділяти увагу вихованню любові до рідної землі, поваги до державних символів, знайомству з історичним минулим та культурною спадщиною. Важливу роль у цьому процесі відіграють уроки історії, літератури, предметів, пов'язаних з національною культурою. Через вивчення біографій видатних українських діячів, знайомство з народними традиціями, фольклором та мистецтвом відбувається прищеплення почуття гордості за свій народ. Ефективними

формами національно-патріотичного виховання є також краєзнавчі дослідження, туристично-екскурсійна діяльність, організація шкільних музеїв, ознайомлення з пам'ятками архітектури та історії [46].

Значний внесок у формування патріотизму здійснюють *заклади позашкільної освіти*, зокрема гуртки військово-патріотичного, туристично-краєзнавчого, художньо-естетичного напрямків. Участь молоді в таких гуртках сприяє розвитку почуття національної гідності, любові до Батьківщини та готовності її захищати.

Отже, *основні методи національно-патріотичного виховання* в освітніх установах включають (рис. 1.7):

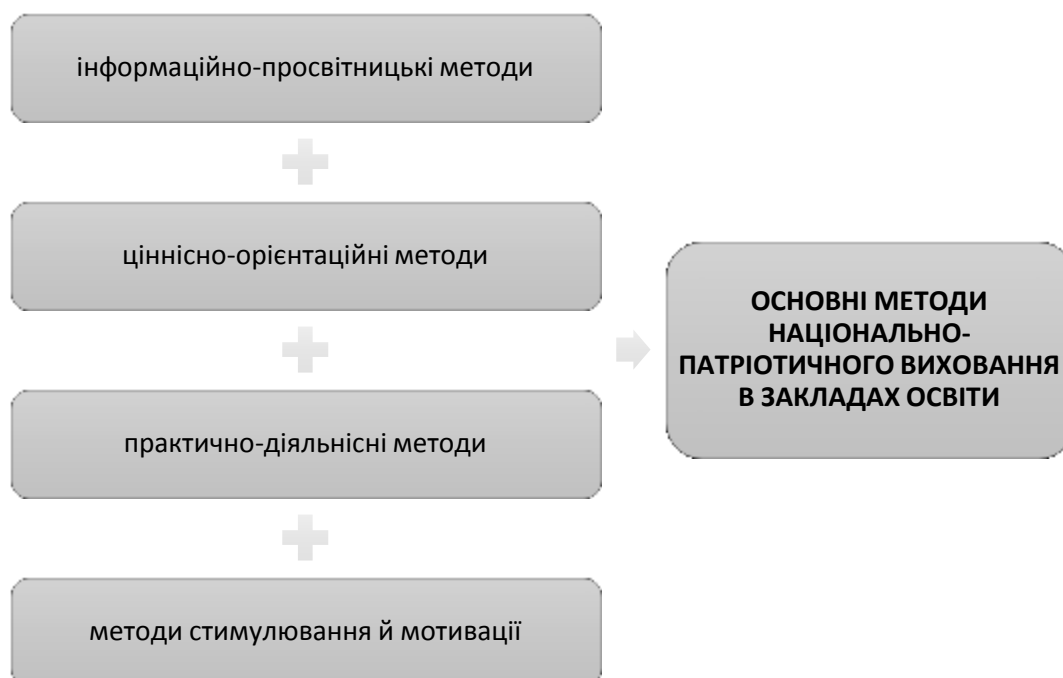

Рис. 1.7. Основні методи національно-патріотичного виховання в закладах освіти (побудовано автором за [39])

1. Інформаційно-просвітницькі методи:

- проведення тематичних лекцій, бесід, дискусій на історичну, культурну, державницьку тематику;
- організація зустрічей з відомими постатями, воїнами, учасниками національно-визвольних рухів;
- використання аудіовізуальних засобів (документальні фільми, відеопрезентації);

- оформлення тематичних стендів, виставок, куточків патріотичної спрямованості.

2. Ціннісно-орієнтаційні методи:

- моральні бесіди, диспути, круглі столи на теми патріотизму, громадянської відповідальності;
- організація заходів з вшанування пам'яті героїв, визначних діячів України;
- залучення до волонтерської, добродійної діяльності.

3. Практично-діяльнісні методи:

- проведення тематичних екскурсій, походів, експедицій (пам'ятки історії, краєзнавчі музеї);
- участь у військово-спортивних іграх, змаганнях, спортивно-масових заходах;
- організація гурткової, факультативної роботи патріотичного спрямування;
- реалізація навчально-дослідницьких, творчих проєктів з національної тематики.

4. Методи стимулювання й мотивації:

- заохочення, змагання, конкурси патріотичного спрямування;
- створення атмосфери поваги, гордості за свою країну, народ;
- застосування методів позитивного прикладу, переконання [3].

Ці методи реалізуються через різноманітні *форми національно-патріотичного виховання*:

- уроки географії, історії України, літератури, мистецтва;
- позаурочні тематичні заходи (лекторії, вечори пам'яті, фестивалі);
- гуртки, клуби, студії військово-патріотичного, краєзнавчого спрямування;
- походи, екскурсії, експедиції по історичних та пам'ятних місцях;
- творчі конкурси, виставки, фестивалі патріотичної тематики;
- дослідницькі проєкти, пошукова робота;

- волонтерська, добровільна діяльність [18].

Всі форми національно-патріотичного виховання мають бути адаптовані до умов воєнного часу.

Урочні форми включають інтегровані уроки з елементами патріотичного виховання, де національно-патріотична складова органічно поєднується з навчальним матеріалом різних предметів. Тематичні години спілкування та уроки мужності стали платформою для обговорення актуальних подій та формування громадянської позиції.

Позаурочна діяльність набула нових форм реалізації, зосереджуючись на практичній допомозі суспільству через волонтерські акції, організацію військово-спортивних змагань та зустрічей з військовослужбовцями й ветеранами. Віртуальні екскурсії до музеїв дозволяють підтримувати культурно-освітній компонент виховання навіть в умовах обмеженої мобільності.

Дистанційні форми роботи стали невід'ємною частиною виховного процесу, включаючи онлайн-проекти патріотичного спрямування, віртуальні виставки, інтерактивні квести та онлайн-конференції. Ці форми роботи дозволяють забезпечити безперервність виховного процесу навіть в умовах фізичного дистанціювання [38].

За іншим підходом, методи національно-патріотичного виховання охоплюють три основні групи – інформаційні, діяльнісні та інтерактивні. *Інформаційні методи* включають проведення бесід, дискусій, презентацій та перегляд документальних фільмів, що формують розуміння сучасних подій та історичного контексту. *Діяльнісні методи* спрямовані на практичну реалізацію патріотичних цінностей через проектну роботу, волонтерську діяльність, участь у благодійних акціях та створення відеороликів патріотичного змісту. *Інтерактивні методи*, такі як рольові ігри, квести, флешмоби та челенджі, сприяють активному залученню учнів до виховного процесу та формуванню емоційного зв'язку з патріотичними цінностями [14].

У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція *цифрових технологій* у процес національно-патріотичного виховання. Створення інтерактивних онлайн-платформ, використання соціальних мереж для поширення патріотичного контенту, розробка мобільних додатків з елементами гейміфікації – все це дозволяє підтримувати активну залученість учнів до виховного процесу навіть в умовах дистанційного навчання.

Важливим аспектом є також *розвиток критичного мислення та медіаграмотності* як складових національно-патріотичного виховання. В умовах інформаційної війни здатність аналізувати інформацію, розпізнавати пропаганду та протистояти інформаційним маніпуляціям стає життєво необхідною навичкою [9].

Важливо, щоб національно-патріотичне виховання здійснювалося комплексно, поєднуючи різні методи та форми, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Лише такий системний підхід дозволить сформувати стійкі патріотичні переконання та активну громадянську позицію молоді.

Окрім закладів освіти, важливу роль у реалізації національно-патріотичного виховання відіграють засоби масової інформації, соціальні мережі, громадські організації, родина. Так, **засоби масової інформації** мають пропагувати позитивні приклади служіння Україні, висвітлювати досягнення українців у різних сферах. Необхідно протидіяти проявам шовінізму, ксенофобії та російської пропаганди, які підривають національну ідентичність. **Родина** передає дітям сімейні традиції, виховуючи повагу до історії свого роду, прищеплюючи любов до рідної мови та культури. **Соціальні мережі** є потужним інструментом формування громадської думки, надаючи можливість молоді вільно висловлювати власну позицію та об'єднуватися навколо патріотичних ініціатив. Проте існують і певні ризики, пов'язані з поширенням дезінформації та різноманітними маніпуляціями у медіапросторі. Культурний аспект національно-патріотичного виховання знаходить своє відображення у **цифровому просторі** через активне

транслявання національних цінностей, популяризацію української мови та культури. Відбувається формування нових культурних традицій, що органічно поєднують історичну спадщину з сучасними формами культурного самовираження. Важливим напрямком роботи залишається протидія культурній окупації та збереження автентичності національної культури [14].

Реалізація національно-патріотичного виховання вимагає створення відповідних **педагогічних умов**. *Організаційні умови* передбачають створення безпечного освітнього середовища, включаючи забезпечення укриттів та навчання правилам безпеки. *Методичні умови* охоплюють розробку адаптованих навчальних матеріалів та впровадження інноваційних технологій, створення банку методичних розробок, що відповідають викликам воєнного часу. *Психологічні умови* набувають особливого значення, зосереджуючись на забезпеченні психологічної підтримки, створенні позитивного емоційного клімату та врахуванні індивідуальних особливостей учнів, які могли пережити травматичний досвід. *Соціальні умови* передбачають активну співпрацю з військовими частинами, волонтерськими організаціями та залучення батьків до виховного процесу.

Система національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану вимагає постійного моніторингу та оцінки ефективності застосованих методів і форм роботи. Це дозволяє своєчасно адаптувати виховні стратегії відповідно до змін у суспільно-політичній ситуації та потреб учасників освітнього процесу. Перспективи розвитку національно-патріотичного виховання пов'язані з постійним оновленням методів та форм виховної роботи, посиленням ролі цифрових технологій та розвитком міжнародної співпраці.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

2.1. Методика здійснення національно-патріотичного виховання учнівської молоді

Національно-патріотичне виховання є фундаментальною складовою освітнього процесу, що бере свій початок у дошкільному віці та продовжується протягом всього періоду навчання. Ця безперервність забезпечує формування цілісної особистості з розвиненою національною свідомістю та активною громадянською позицією.

Сучасна методика здійснення національно-патріотичного виховання базується на комплексному підході, що охоплює різні напрямки виховної роботи. У центрі уваги знаходиться формування національної свідомості та самосвідомості, виховання поваги до державних символів, глибоке ознайомлення з історією та культурою України, розвиток громадянської відповідальності та збереження українських традицій.

Освітнє середовище відіграє ключову роль у реалізації поставлених завдань. Воно має бути насиченим національно-патріотичним змістом через створення тематичних просторів, організацію міні-музеїв, проведення виставок та належне представлення державної символіки. Таке середовище природно спонукає дітей до пізнання своєї культури та історії [11].

Методика роботи суттєво різниться залежно від віку вихованців. Для дошкільників провідною залишається *ігрова діяльність*, що включає народні та сюжетно-рольові ігри, творчу діяльність, пізнавальні бесіди та екскурсії. Для учнівської молоді акцент зміщується на більш складні форми роботи: *проектну та дослідницьку діяльність, волонтерські акції, військово-патріотичні ігри та краєзнавчу роботу*.

Важливим аспектом є інтеграція різних освітніх напрямків. Національно-патріотичне виховання природно поєднується з мовленнєвим розвитком, художньо-естетичним вихованням, фізичним та пізнавальним розвитком, а також соціально-емоційним становленням особистості. Така інтеграція забезпечує цілісність виховного впливу та його ефективність.

Успіх виховної роботи значною мірою залежить від професійної підготовки педагогічних кадрів. Постійне підвищення кваліфікації, участь у методичних семінарах та практикумах, робота в творчих групах та обмін досвідом на конференціях дозволяють педагогам вдосконалювати свою майстерність та впроваджувати інноваційні підходи у виховний процес [38].

Особлива увага приділяється співпраці з родинами вихованців. Через консультації, спільні проекти, тематичні заходи та інформаційно-просвітницьку роботу створюється єдиний виховний простір, де сім'я та освітній заклад діють узгоджено та цілеспрямовано. Така співпраця посилюється взаємодією з громадськістю, участю в місцевих ініціативах та волонтерській діяльності.

Ефективність національно-патріотичного виховання оцінюється за рівнем знань про Україну, ставленням до національних цінностей, активністю участі у патріотичних заходах, проявами громадянської позиції та практичним застосуванням набутих знань. Постійний моніторинг дозволяє вчасно коригувати виховні стратегії та забезпечувати їх максимальну результативність.

Таким чином, методика здійснення національно-патріотичного виховання представляє собою цілісну систему, що враховує вікові особливості вихованців, забезпечує наступність між різними ланками освіти та створює єдиний виховний простір, об'єднуючи зусилля педагогів, батьків та громадськості. Саме такий комплексний підхід забезпечує формування свідомих громадян, які розуміють та цінують свою національну ідентичність, готові розвивати та захищати свою державу.

Національно-патріотичне виховання є фундаментальною складовою 15-річної педагогічної діяльності автора, особливо в сучасних реаліях, коли наша держава відстоює свою незалежність та територіальну цілісність. У своїй роботі як викладача автор прагне створити цілісну систему виховання свідомого громадянина, патріота України, який розуміє та цінує свою національну ідентичність.

Автор кваліфікаційної роботи працює в Державному професійно-технічному навчальному закладі «Харківське вище професійне училище сфери послуг» (ДПТНЗ «ХВПУСП») та займається національно-патріотичним вихованням учнівської молоді. Займає посади керівника театральньо-вокального і краєзнавчого гуртків, гуртка «Художнє слово». Має звання «керівник гуртка-методист». Протягом п'яти років до повномасштабного вторгнення зазначені гуртки здобували гран-прі в Харківському обласному конкурсі художньої самодіяльності та декоративно-ужиткового мистецтва.

Автор має значну кількість авторських розробок виховних заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання, які були апробовані в дії (проведені з учнями ДПТНЗ «ХВПУСП»). Деякі авторські сценарії та методичні розробки виховних заходів з національно-патріотичного виховання опубліковані на сайті ДПТНЗ «ХВПУСП» [27] та освітній платформі «На урок. Освітній проект»:

1) сертифікат № ДБ-2411436012 від 26. 11. 2024 року за публікацію авторського матеріалу – виховного заходу «А пам'ять священна...» з нагоди 80-ї річниці визволення України від фашистських загарбників [2];

2) сертифікат № ДБ-2411434460 від 18. 11. 2024 року за публікацію авторського матеріалу – виховного заходу, присвяченого Дню Збройних сил України: «За Україну, за волю її!» [3];

3) сертифікат № ДБ-2411436296 від 27. 11. 2024 року за публікацію авторського матеріалу – сценарію концерту, присвяченого 210 пічниці з дня народження Т. Г. Шевченка [4];

4) подяка № П-4954277 від 27. 11. 2024 р. за поповнення бібліотеки проекту «На урок» авторськими розробками.

В додатках представлені приклади авторських розробок виховних заходів з національно-патріотичного виховання:

- виховний захід, присвячений Дню Збройних сил України: «За Україну, за волю її!» (додаток А);
- урок-реквієм, присвячений початку повномасштабного вторгнення в Україну: «Незламна Україна, незламний народ!» (додаток Б);
- сценарій патріотичного виховного заходу до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні «Герої не вмирають!» (додаток В);
- сценарій концерту присвяченого 210-річчю з дня народження Т. Г. Шевченко (додаток Г).

Охоплення учнів ДПТНЗ «ХВПУСП», які задіяні в виховному процесі, складає 57 % (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Моніторинг охоплення учнів гуртковою роботою (складено автором)

Контингент учнів		379	
Кількість штатних одиниць керівників гуртків		1	
Кількість гуртків і учасників в них (у тому разі на громадських засадах):	Театрально-вокальний	1	
	- кількість учасників	20	
	«Художнє слово»	1	
	- кількість учасників	20	
	Предметні	3 з професії 7 предметних	
	- кількість учасників	150	
	Національно-патріотичний	1	
	- кількість учасників	25	
Усього гуртків в ПТНЗ		13	
Охоплено учнів гуртковою роботою:	Усього учасників в гуртках		215
	Учнів, які стоять на обліку в правоохоронних органах		0
	Пільговий контингент, з них:	Учнів-сиріт	11
		Учнів з малозабезпечених сімей	—
		вихованців з особливими освітніми проблемами	—
		Усього учнів пільгового контингенту	11
% охоплених учнів від контингенту		57	

Головним завданням національно-патріотичного виховання, на думку автора, є формування в учнів глибокого розуміння власного коріння через вивчення особливостей, традицій та звичаїв нашого народу. Це відбувається не лише через традиційні уроки і заняття гуртків, але й через живе спілкування з видатними українцями – ветеранами, волонтерами, митцями, які власним прикладом демонструють справжній патріотизм та відданість Батьківщині.

Особлива увага приділяється розвитку громадянської свідомості учнів. Важливо, щоб молодь не просто знала державні символи та була обізнана зі своїми правами й обов'язками, а й глибоко розуміла цінності демократії та важливість активної участі в житті суспільства. Через різноманітні проекти та ініціативи учні заохочуються до громадської діяльності, волонтерського руху, розвиваються їх лідерські якості та відповідальність за майбутнє країни.

Військово-патріотичний аспект виховання набув особливої актуальності. Разом з учнями автор вивчає героїчні сторінки української історії, вшановує пам'ять захисників України, організовує зустрічі з військовослужбовцями. Це допомагає формувати розуміння важливості захисту територіальної цілісності держави та готовність відстоювати національні інтереси.

Значну роль у національно-патріотичному вихованні відіграє культурно-мистецька складова. Через українську мову, літературу, мистецтво, участь у народних святах та обрядах учні не лише пізнають багатство української культури, але й стають її активними носіями та творцями. Організація фестивалів, виставок, конкурсів української творчості допомагає молоді відчути себе частиною великої культурної спадщини.

Важливим елементом виховання є практична діяльність. Участь у волонтерських проєктах, допомога військовим та внутрішньо переміщеним особам, екологічні ініціативи – все це формує активну громадянську позицію

та відповідальність за свою країну. Учні вчать не лише любити Україну на словах, але й діяти заради її блага.

Особлива увага приділяється співпраці з родинами учнів, адже патріотичне виховання має бути системним та підтримуватися в родинному колі. Спільні проєкти, дослідження родинної історії, краєзнавчі експедиції допомагають зміцнити зв'язок поколінь та глибше усвідомити свою національну ідентичність.

У результаті такої різнопланової роботи в учнів формується не просто теоретичне знання про патріотизм, а глибоке почуття національної гідності, щира любов до України, готовність захищати її інтереси та працювати для її розвитку. Вони усвідомлюють себе не просто мешканцями певної території, а свідомими громадянами, від яких залежить майбутнє держави.

Це особливо важливо сьогодні, коли українська молодь має стати рушійною силою позитивних змін у суспільстві, берегти та примножувати національні цінності, бути готовою до викликів сучасності та активно долучатися до розбудови сильної, незалежної України.

2.2. Особливості національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану національно-патріотичне виховання набуває особливого значення та характеризується специфічними особливостями, зумовленими викликами часу. Першочергової уваги потребує психологічна підтримка дітей та молоді, яка має враховувати травматичний досвід війни. Важливо створити безпечний простір для вираження емоцій, переживань та страхів, забезпечити професійний психологічний супровід та впровадити методики, що допомагають справлятися зі стресом та тривогою [7].

Формування психологічної стійкості та резильєнтності стає ключовим завданням виховного процесу. Це передбачає розвиток здатності відновлюватися після стресових ситуацій, адаптуватися до змін та зберігати

внутрішню рівновагу в складних умовах. Важливо навчити молодь методам самопомоги, технікам емоційної саморегуляції та розвивати навички подолання труднощів.

Збереження національної ідентичності в умовах війни набуває особливої гостроти. Це включає глибоке усвідомлення власної приналежності до української нації, розуміння її історії, традицій та культурних цінностей. Важливо формувати почуття гордості за свою країну, розуміння її унікальності та цінності, незважаючи на складні випробування. Особлива увага приділяється вивченню української мови, літератури, історії та культури як фундаменту національної самосвідомості.

Розвиток критичного мислення стає необхідною складовою виховного процесу в умовах інформаційної війни. Молодь має навчитися аналізувати інформацію, розпізнавати пропаганду та маніпуляції, перевіряти достовірність джерел та формувати власну обґрунтовану позицію. Важливо розвивати медіаграмотність, вміння протистояти дезінформації та здатність приймати виважені рішення на основі об'єктивного аналізу ситуації [38].

Всі ці аспекти тісно взаємопов'язані та мають реалізовуватися комплексно, створюючи цілісну систему національно-патріотичного виховання, адаптовану до викликів воєнного часу. Особлива увага приділяється формуванню активної громадянської позиції, готовності захищати свою країну та її цінності, розуміння особистої відповідальності за майбутнє України. При цьому важливо зберігати баланс між патріотичним вихованням та загальнолюдськими цінностями, формувати толерантність та повагу до різноманітності, не допускаючи проявів агресії та ненависті.

2.3. Національно-патріотичне виховання на уроках географії

Національно-патріотичне виховання на уроках географії має широкі можливості для формування в учнів почуття патріотизму та національної

свідомості через вивчення природних багатств, економічного потенціалу та унікальних особливостей України.

На уроках географії в 8 класі «Україна у світі: природа, населення» учні знайомляться з природними умовами та ресурсами нашої держави. Вивчення рельєфу, клімату, внутрішніх вод, ґрунтів та природних зон формує розуміння унікальності та різноманітності природи України. Особлива увага приділяється природоохоронним територіям, заповідникам та національним паркам, що виховує екологічну свідомість та відповідальність за збереження природної спадщини країни [46].

При вивченні географії в 9 класі «Україна і світове господарство» акцент робиться на потужному економічному потенціалі держави, її природних ресурсах, промисловому та сільськогосподарському виробництві. Важливо підкреслювати досягнення українських підприємств, інноваційні розробки та перспективи розвитку різних галузей економіки. Це сприяє формуванню впевненості у економічному майбутньому країни та розумінню її можливостей [46].

Краєзнавчий підхід у викладанні географії дозволяє глибше пізнати особливості рідного краю, його природу, населення, господарство та культурну спадщину. Вивчення *географії рідного регіону* може включати практичні роботи, екскурсії, дослідницькі проекти, що розвиває почуття приналежності до своєї малої батьківщини [46].

На уроках географії доцільно використовувати різноманітні інтерактивні методи навчання: створення презентацій про природні та культурні пам'ятки України, проведення віртуальних подорожей визначними місцями, організація дискусій щодо перспектив розвитку різних регіонів, розробка туристичних маршрутів рідним краєм. Важливо залучати матеріали про внесок українських вчених-географів у розвиток науки, розповідати про видатних дослідників та мандрівників.

В умовах війни особливого значення набуває вивчення геополітичного положення України, її ролі в міжнародних відносинах та євроінтеграційних

процесах. Важливо формувати розуміння територіальної цілісності держави, неподільності її кордонів та важливості збереження суверенітету. При цьому географічна освіта має сприяти формуванню об'єктивного погляду на історичні та сучасні процеси, розвивати критичне мислення та здатність протистояти дезінформації [46].

Таким чином, уроки географії мають значний потенціал для національно-патріотичного виховання, формування громадянської позиції та національної свідомості учнів. Через вивчення географії України молодь усвідомлює багатство та різноманітність своєї країни, її потенціал та перспективи розвитку, що сприяє вихованню свідомих громадян, готових працювати для розбудови та захисту своєї держави.

РОЗДІЛ ІІІ

ДІЯЛЬНІСТЬ ГУРТКІВ В АСПЕКТІ ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

3.1. Діяльність краєзнавчого гуртка

Краєзнавчий гурток на базі ДПТНЗ «ХВПУСП» є потужним інструментом національно-патріотичного виховання, який через дослідження рідного краю формує глибоке розуміння своєї національної ідентичності та любов до Батьківщини. Діяльність гуртка базується на чіткій організаційній структурі та різноманітних формах роботи, що забезпечують комплексний підхід до вивчення рідного краю.

Основною метою гуртка є формування національно-патріотичної свідомості через безпосереднє вивчення історії та культури рідного краю, розвиток дослідницьких навичок та виховання щирої любові до малої Батьківщини. Це досягається через систематичну роботу, яка проводиться 3 рази на тиждень тривалістю 3 години. Робота гуртка проводиться з урахуванням річного перспективного плану з виховної роботи ДПТНЗ «ХВПУСП» (табл. 3.1-3.2).

Таблиця 3.1

Громадсько-патріотичне та національно-патріотичне виховання в ДПТНЗ «ХВПУСП» [27]

№ з/п	Заходи	Термін проведення	Відповідальний
1	Провести День знань та Перший тематичний урок	01.09.2024	Адміністрація, класні керівники, майстри в/н, керівник гуртків

2	<p>Провести в навчальних групах позакласні заходи, присвячені:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дню Соборності України, - Міжнародному дню пам'яті жертв Голокосту; - Дню пам'яті Героїв Крут; - Дню Єдності; - Дню Героїв небесної сотні; - Міжнародному дню визволення в'язнів фашистських таборів; - Дню пам'яті і примирення та Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні; - Дню Європи; - Дню скорботи й пам'яті жертв депортації з Криму; - Дню Конституції України; - Дню Державного прапора України; - Дню незалежності України; - Дню закінчення Другої світової війни; - Дню партизанської слави; - Дня захисника і захисниці України; - Дня гідності та свободи; - Дню пам'яті жертв Голодоморів; - Дню Збройних сил України; - Дню вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. 	<p>Протягом 2024-2025 н. р. за планом</p>	<p>Заст. дир. з НВихР, зав. бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, географії, керівник гуртків, учнівське самоврядування</p>
3	<p>Провести загальні поурочні заходи, присвячені вивченню історії Харківщини та її культурному надбанню. Провести виховні години, пов'язані з історією народних свят та обрядів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Новорічне свято; - Святвечір. Багата кутя. Щедра кутя. Новий рік за старим стилем. Водохреще; - Дня Святого Миколая; - Конкурс стіннівок. 	<p>За планом роботи на 2024-2025 н. р.</p>	<p>Заст. дир. з НВихР, зав. бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, керівник гуртків, учнівське самоврядування</p>
4	<p>Провести бесіди на позаурочних заходах на тему:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Історія козацтва України; - Козацькому роду нема переводу; - Видатні люди Харківщини; - Історія Слобідської України 	<p>Протягом 2024-2025 н. р. за планом</p>	<p>Заст. дир. з НВихР, зав. бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, географії, керівник гуртків, учнівське самоврядування</p>

5	Провести виховні заходи, спрямовані на святкування та проведення зустрічей з: - ветеранами російсько-української війни, - учасниками бойових дій в Афганістані, - військовослужбовцями ЗСУ, учасниками АТО та ООС, учасниками бойових дій російсько-української війни; та організувати урочистості до пам'ятних дат.	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, зав. бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, керівник гуртків, учнівське самоврядування
6	Провести загальноучилищний захід Пам'яті, присвяченого річниці звільнення України від німецько-фашистських загарбників за тематикою «Ніхто не забутий, ніщо не забуте».	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, зав. бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, керівник гуртків, учнівське самоврядування
7	Провести тиждень військово-патріотичної та оборонно-масової роботи до річниці ЗСУ щодо готовності учнів стати на захист незалежності й територіальної цілісності України та подальшої служби в військах ЗСУ	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, керівник фізвиховання, викладач Захисту України, майстри в/н, класні керівники
8	Провести військово-спортивну гру «Козацькі розваги»	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Керівник фізвиховання, викладач фізичного виховання
9	Взяти участь у всеукраїнських спортивних іграх серед учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти України «Козацька наснага»	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Керівник фізвиховання, викладач фізичного виховання
10	Провести місячник у рамках проведення міжнародного місячника шкільної бібліотеки «Виховуємо громадянина – патріота України» (онлайн)	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Зав. бібліотекою
11	Провести тематичні екскурсії до музеїв міста (онлайн)	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, керівник гуртків
12	Провести зустрічі з працівниками військкомату	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н

Продовження табл. 3.1

13	Провести зустрічі з працівниками Управління цивільного захисту, Держпожтехногенбезпеки	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст.дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н
14	Провести заходи до 32-річниці Незалежності України.	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст.дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, зав. бібліотекою, керівники гуртків
15	Провести заходи до знаменних дат та Указів Президента	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст.дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, зав. бібліотекою, керівники гуртків, учнівське самоврядування
16	Провести: - Шевченківський тиждень; - Всеукраїнський тиждень космосу; - Всеукраїнський тиждень права	Березень 2025 Квітень 2025 Грудень 2024	Заст.дир. з НВихР, викладач історії, викладач права, викладач фізики, класні керівники, майстри в/н, зав. бібліотекою

Таблиця 3.2

Військово-патріотичне виховання в ДПТНЗ «ХВПУСП» [27]

№ з/п	Заходи	Термін проведення	Відповідальний
1	Забезпечити зв'язок із військовими частинами (спільні заходи патріотичного виховання)	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст.дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, соціальний педагог
2	Організувати та провести безстрокові благодійні акції: - «Ми разом», спрямовані на допомогу пораненим військовим; - «З вірою в серці», спрямована на підтримку захисників нашої країни, їх дітей та родин, медичних працівників і волонтерів, які працюють в зоні бойових дій	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст.дир. з НВихР, соціальний педагог, класні керівники, учнівське самоврядування

Продовження табл. 3.2

3	Вивчення стану викладання предмета «Захист України»: <ul style="list-style-type: none"> - завдання на поточний рік щодо вивчення предмета «Захист України»; - наявність запланованого розгляду питань на засіданні педагогічних рад; - наявність запланованого розгляду питань на засіданні методичної комісії тощо; - наявність наказів директора закладу; - здійснення контролю з боку адміністрації закладу освіти за викладанням предмета (книга наслідків внутрішкільного контролю) 	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Адміністрація, голова МК
4	Залучення учнів до участі у заході «Вахта пам'яті Небесної сотні.»	20.02.2025	Заст. дир. з НВихР, учнівське самоврядування
5	Провести тематичні заходи, присвячені героїчним подвигам українських вояків, боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України до: <ul style="list-style-type: none"> - Річниці російсько-української війни 24.02.2025; - Дня Соборності України; - святкування дня Гідності та свободи 	Щорічно	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, соціальний педагог, зав. бібліотекою, викладач Захисту України, керівники гуртків
6	Провести заходи пам'яті, присвячені річниці звільнення України від німецьких загарбників	Жовтень 2024	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, соціальний педагог, керівник гуртків, викладач історії
7	Провести заходи військово-патріотичної та оборонно-масової роботи до річниці ЗСУ	Грудень 2024	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, керівник фізичного виховання
8	Забезпечити організацію перегляду та обговорення учнями вітчизняних художніх і документальних фільмів військово-патріотичного спрямування	Постійно	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, зав.бібліотекою
9	Взяти участь у відзначенні: <ul style="list-style-type: none"> - Дня ЗСУ; - Дня захисника та захисниці України; - Дня Соборності України; - Дня пам'яті Героїв Крут; - Дня Єднання України; - Дня пам'яті і примирення та Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 	Постійно	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, зав.бібліотекою, керівник фізичного виховання, викладач предмету Захист України, керівники гуртків
10	Провести військово-спортивну гру «Козацькі розваги»	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, керівник фізвиховання

Продовження табл. 3.2

11	Провести зустрічі з ветеранами російсько-української війни, військовослужбовцями ЗСУ, учасниками АТО та ООС, учасниками бойових дій російсько-української війни тощо	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, зав.бібліотекою, викладач предмету Захист України
12	Провести зустрічі з працівниками військкомату	Лютий 2025	Заст. дир. з НВихР, керівник фізвиховання, викладач предмета «Захист України»
13	Організувати покладання квітів до пам'ятника полеглим воїнам	Травень 2025	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, соціальний педагог
14	Провести цикл бесід і виховних годин за темами - «Що означає бути патріотом»; - «Річниця незалежності України»; - «Твій подвиг, солдате, пам'ятають нащадки»; - «Захист Вітчизни – священний обов'язок кожного»	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, зав.бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, соціальний педагог
15	Активізувати роботу з волонтерськими організаціями, районними організаціями учасників АТО/ООС	Постійно	Заст. дир. з НВихР, зав.бібліотекою, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, соціальний педагог, викладач предмета «Захист України»
16	Провести патріотичні тематичні акції, челенджі на підтримку ЗСУ	Протягом 2024-2025 н. р. за планом	Заст. дир. з НВихР, класні керівники, майстри в/н, викладач історії, соціальний педагог, викладач предмета «Захист України»

Краєзнавча робота охоплює чотири основні напрями. Історичне краєзнавство зосереджується на дослідженні минулого регіону, включаючи вивчення археологічних пам'яток та збір усної історії від старожилів. Культурне краєзнавство передбачає глибоке занурення у місцевий фольклор, традиції та народні промисли. Природниче краєзнавство спрямоване на дослідження місцевих екосистем та природоохоронну діяльність. Географічне краєзнавство вивчає топоніміку та особливості розвитку регіону.

Форми роботи гуртка надзвичайно різноманітні. Дослідницька діяльність включає роботу в архівах, проведення польових досліджень та інтерв'ювання місцевих жителів. Експедиційна робота реалізується через походи історичними місцями, археологічні розвідки та етнографічні експедиції. Просвітницька діяльність передбачає створення та оновлення училищного музею, проведення екскурсій та організацію виставок. Практична діяльність спрямована на збереження історичних пам'яток та розвиток місцевого туризму.

Методи реалізації національно-патріотичного виховання включають проєктну діяльність, де учні досліджують історію своїх родин та громади. Інтерактивні методи, такі як краєзнавчі квести та історичні реконструкції, роблять процес пізнання захоплюючим та емоційно насиченим. Дослідницькі методи розвивають аналітичні здібності та навички роботи з історичними джерелами.

Практична реалізація програми гуртка відбувається згідно з річним планом, в умовах воєнного стану – в очній і дистанційній формах. Для ефективної роботи гурток забезпечується необхідним обладнанням: фото- та відеоапаратурою, туристичним спорядженням, картографічними матеріалами та краєзнавчою бібліотекою.

Очікувані результати роботи гуртка проявляються у трьох вимірах. Освітні результати включають поглиблення знань про рідний край та розвиток дослідницьких навичок. Виховні результати відображаються у формуванні патріотичної свідомості та відповідального ставлення до культурної спадщини. Практичні результати втілюються у створенні конкретних краєзнавчих матеріалів, оновленні музейних експозицій та розробці туристичних маршрутів.

Така комплексна діяльність краєзнавчого гуртка не лише збагачує знання учнів про рідний край, але й формує активну громадянську позицію, розвиває почуття національної гідності та відповідальності за збереження історичної пам'яті. Через безпосереднє дослідження свого краю, його історії

та культури, учні глибше усвідомлюють свою причетність до великої української родини, що є основою справжнього патріотизму.

Важливо відзначити, що робота краєзнавчого гуртка не обмежується лише стінами навчального закладу – вона активно впливає на життя всієї громади, сприяє збереженню історичної пам'яті та формуванню локальної ідентичності як важливої складової загальнонаціональної свідомості.

У рамках реалізації проекту національно-патріотичного виховання на базі музею училища членами краєзнавчого гуртка було організовано серію тематичних виставок. Метою цих виставок було формування національної свідомості та культурної ідентичності учнів.

Перша виставка має назву «Ужитково-декоративне мистецтво Слобожанщини» (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Виставка «Ужитково-декоративне мистецтво Слобожанщини»
(авторські фотографії)

На ній були представлені унікальні зразки народного мистецтва регіону, продемонстровані традиційні техніки вишивки, ткацтва та гончарства, висвітлено особливості місцевих художніх промислів. Також були проведені майстер-класи з народних ремесел, спрямовані на збереження та популяризацію культурної спадщини краю.

Наступна виставка називалася «Ми працю славимо, що в творчість перейшла» (рис. 3.2). Вона презентувала творчі досягнення учнів та викладачів училища, демонструвала їх професійну майстерність. На виставці було показано поєднання традиційних технік з сучасними методами роботи, висвітлено розвиток професійної освіти в регіоні та популяризовано робітничі професії серед молоді.

Рис. 3.2. Виставка «Ми працю славимо, що в творчість перейшла»
(авторська фотографія)

Третя виставка мала назву «Натхненні вірою в Україну!» (рис. 3.3). На ній були представлені творчі роботи патріотичного спрямування, продемонстровано сучасне українське мистецтво та його відображення національної символіки. Ця виставка сприяла формуванню почуття національної гордості.

Рис. 3.3. Виставка «Натхненні вірою в Україну!»
(авторська фотографія)

Окремою частиною проекту став «Меморіал пам'яті харків'ян, полеглих за єдину Україну» (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Виставка «Меморіал пам'яті харків'ян, полеглих за єдину Україну»
(авторські фотографії)

Він був покликаний вшанувати пам'ять захисників України, зберегти історичну пам'ять, виховати повагу до подвигу співвітчизників, сформуванню розуміння цінності державної незалежності та почуття відповідальності за майбутнє країни.

Важливою особливістю проєкту було те, що виставки відвідали не лише учні училища, а й потенційні абітурієнти під час днів відкритих дверей. Це сприяло профорієнтаційній роботі, популяризації навчального закладу, демонстрації високого рівня культурно-освітньої роботи, формуванню позитивного іміджу училища та залученню нових учнів.

Такий комплексний підхід до організації виставкової діяльності дозволив забезпечити системність у національно-патріотичному вихованні, поєднати освітній та виховний процеси, залучити широку аудиторію до культурно-освітніх заходів, створити платформу для міжкультурного діалогу та сприяти формуванню національної ідентичності молоді.

3.2. Діяльність театрального-вокального гуртка і гуртка «Художнє слово»

Організація гурткової роботи в навчальному закладі має важливе значення для виховання творчої, національно свідомої молоді – майбутнього цвіту нації та інтелектуальної еліти України. Адже саме тут відкриваються можливості для розвитку природних талантів і здібностей учнів, формування їх культурних цінностей та активної громадянської позиції.

Особливий акцент у гуртковій роботі робиться на художньо-естетичному напрямку, який включає театральні, вокальні, хореографічні та літературні колективи. Ці творчі гуртки не лише розвивають артистизм, сценічну майстерність та естетичний смак учнів, а й стають осередками плекання національної свідомості та патріотизму (рис. 3.5-3.6).

Рис. 3.5. Фрагменти концерту-конкурсу «Обласний огляд художньої самодіяльності (авторські фотографії)

Через різноманітні форми гурткової діяльності – святкові концерти, театральні постановки, літературно-музичні композиції, уроки-реквієми, КВК, флешмоби, тематичні вечори тощо – учні долучаються до вшанування пам'ятних дат, державних свят та визначних подій в історії України. Це сприяє вихованню поваги до національних традицій, збереженню історичної пам'яті, формуванню почуття гордості за свій народ та усвідомлення власної ролі в розбудові незалежної України.

Рис. 3.6 Літературно-музична композиція «Сім струн» Л. Українка
(авторська фотографія)

Особливе місце в практиці гурткової роботи займають театралізовані постановки (рис. 3.7) та пластично-хореографічні вистави (рис. 3.8), які дозволяють учням через художні образи, виразні сценічні засоби та сучасні технології розкривати важливі суспільно-політичні та духовно-моральні теми. Такі форми роботи не лише розвивають творчі здібності молоді, а й формують в них критичне мислення, ціннісні орієнтири та активну громадянську позицію.

Участь творчих колективів навчального закладу в обласних та всеукраїнських конкурсах дозволяє не лише продемонструвати високий рівень художньо-естетичної підготовки, а й представити на широкий загал культурні надбання регіону, популяризувати національні традиції та досягнення учнівської молоді (рис. 3.9).

Ефективність національно-патріотичного виховання та гурткової роботи забезпечується комплексним підходом, який поєднує освітній та виховний процеси очної та дистанційної форм роботи, залучає широку аудиторію, створює умови для самореалізації та всебічного розвитку

Рис. 3.7. Вистава «Незносні люди» (авторська фотографія)

Рис. 3.8. Пластично-хореографічна постановка в ультрафіолеті «Думи»
(авторська фотографія)

Рис. 3.9. Колекція «Натхненні вірою в Україну!» (авторська фотографія)

особистості. Система заохочування кращих гуртківців, їх публічне відзначення сприяє мотивації учнів до творчості, формує почуття гордості за свої досягнення та належності до навчального закладу.

Важливою складовою гурткової роботи, поряд із внутрішньоучилищними заходами, є активна участь творчих колективів та вихованців ДПТНЗ «ХВПУСП» у різноманітних обласних і всеукраїнських конкурсах. Особлива увага приділяється заходам, що плекають національну свідомість та патріотичний дух молоді – від конкурсів народної творчості до професійних змагань, де учні демонструють свою майстерність та відданість українським традиціям. Яскравим свідченням успішності роботи автора з національно-патріотичного виховання є щорічні досягнення училища на обласному огляді художньої самодіяльності та технічної творчості серед закладів профтехосвіти. Вихованці ДПТНЗ «ХВПУСП», натхненні любов'ю до української культури та традицій, неодноразово здобували найвищі нагороди та гран-прі у різних напрямках гурткової діяльності (рис. 3.10-3.19), що підтверджує ефективність обраного шляху у формуванні національно свідомої молоді.

Рис. 3.10. Диплом Гран-прі Обласного огляду-конкурсу
«Любити серцем, розуміючи красу»

Рис. 3.11. Диплом Гран-прі Обласного огляду-конкурсу
«Любити серцем, розуміючи красу»

Рис. 3.12. Диплом Гран-прі Обласного огляду-конкурсу
«Творчість об'єднує і надихає»

Рис. 3.13. Диплом Гран-прі Обласного огляду-конкурсу
«Гімнастика для розуму і не тільки»

Рис. 3.14. Диплом за 1 місце фестивалю-конкурсу «Весняний калейдоскоп»

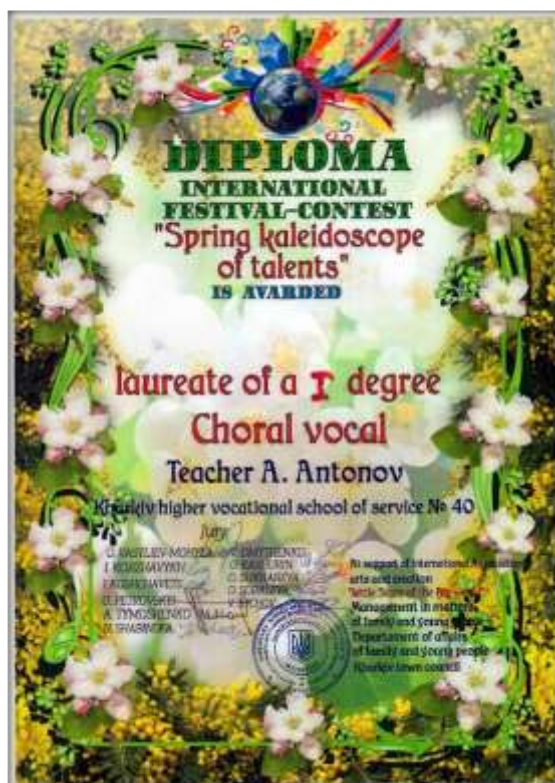

Рис. 3.15. Диплом міжнародного фестивалю-конкурсу «Весняний калейдоскоп»

Рис. 3.16. Диплом ІІ премія міжнародного фестивалю-конкурсу «Незабутня квітка»

Рис. 3.17. Подяка міжнародного фестивалю-конкурсу «Незабутня квітка»

Рис. 3.18. Диплом за 3 місце в міжнародному конкурсі читців «Натхнення»

Рис. 3.19. Диплом за 1 місце у Всеукраїнському відкритому фестивалі, присвяченому Всесвітньому Дню Землі

3.3. Очікувані результати роботи гуртків у контексті національно-патріотичного виховання

Розкриємо детально очікувані результати роботи краєзнавчого гуртка та гуртка «Художнє слово» в контексті національно-патріотичного виховання:

Підвищення духовно-етичного рівня:

А) формування моральних цінностей:

- розвиток емпатії та співчуття;
- формування поваги до старших;
- виховання толерантності;
- розвиток почуття відповідальності.

Б) культурний розвиток:

- знання української літератури та мистецтва;
- розуміння народних традицій;
- опанування культурної спадщини;
- розвиток естетичного смаку.

Національно-патріотичне виховання:

А) через краєзнавчу діяльність:

- вивчення історії і географії рідного краю;
- дослідження місцевих традицій;
- збір та систематизація краєзнавчих матеріалів;
- створення музейних експозицій.

Б) через художнє слово:

- вивчення творів українських авторів;
- декламування патріотичної поезії;
- створення власних творів про Батьківщину;
- участь у літературних вечорах.

Розвиток громадянської свідомості:

А) формування активної позиції:

- участь у громадських заходах;
- організація волонтерських акцій;
- проведення патріотичних заходів;
- співпраця з місцевою громадою.

Б) розвиток лідерських якостей:

- організація групових проєктів;
- планування та проведення заходів;
- презентація результатів роботи;
- взаємодія з різними аудиторіями.

Виховання любові до батьківщини:

А) через практичну діяльність:

- проведення краєзнавчих експедицій;
- збереження історичних пам'яток;
- участь у відновленні історичних об'єктів;
- створення краєзнавчих маршрутів.

Б) через творчу діяльність:

- організація тематичних виставок;
- проведення літературних конкурсів;
- створення відеопроєктів про рідний край;
- підготовка публічних виступів.

Конкретні вимірювані результати:

А) знання та навички:

- поглиблені знання з історії і географії України;
- вдосконалення мовленнєвих навичок;
- розвиток дослідницьких умінь;
- покращення комунікативних здібностей.

Б) практичні досягнення:

- створені краєзнавчі проєкти;
- підготовлені публічні виступи;
- організовані тематичні заходи;

- реалізовані волонтерські ініціативи.

В) особистісний розвиток:

- підвищена самооцінка;
- розвинуте критичне мислення;
- сформована національна ідентичність;
- зміцнена громадянська позиція.

Довгострокові результати:

А) для учасників:

- формування стійкої громадянської позиції;
- розвиток патріотичних почуттів;
- набуття лідерських якостей;
- усвідомлення національної ідентичності.

Б) для суспільства:

- виховання свідомих громадян;
- збереження історичної пам'яті;
- розвиток культурного середовища;
- зміцнення національної єдності.

У результаті проведеного дослідження національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану можна зазначити, що:

1. Діяльність гуртків ДПТНЗ «ХВПУСП» засвідчила високу ефективність у формуванні національної свідомості учнів через:

- системне вивчення історії і географії рідного краю;
- дослідження культурної спадщини;
- творче осмислення української літератури;
- активну участь у громадському житті.

2. Комплексний підхід до національно-патріотичного виховання забезпечив:

- підвищення духовно-етичного рівня учнів;
- формування активної громадянської позиції;
- розвиток патріотичних почуттів;

- зміцнення національної ідентичності.

3. Організація тематичних виставок у музеї училища («Ужитково-декоративне мистецтво Слобожанщини», «Ми працюємо славно, що в творчість перейшла», «Натхненні вірою в Україну!», «Меморіал пам'яті харків'ян полеглих за єдину Україну») сприяла:

- збереженню історичної пам'яті;
- вшануванню подвигу захисників України;
- популяризації української культури;
- формуванню національних цінностей.

4. В умовах воєнного стану особливого значення набули:

- психологічна підтримка учнів;
- розвиток волонтерського руху;
- протидія інформаційній агресії;
- збереження національної єдності.

5. Практична реалізація програми національно-патріотичного виховання довела необхідність:

- використання інноваційних методів навчання;
- застосування інтерактивних форм роботи;
- залучення сучасних технологій;
- співпраці з громадськими організаціями.

6. Досягнуті результати підтверджують ефективність обраних форм і методів роботи, що відображається у:

- підвищенні рівня національної свідомості учнів;
- розвитку їхньої громадянської активності;
- формуванні стійкої патріотичної позиції;
- готовності до захисту Батьківщини.

7. Перспективи подальшого розвитку національно-патріотичного виховання передбачають:

- вдосконалення методичної бази;
- розширення форм роботи;

- поглиблення міжнародної співпраці;
- створення нових освітніх проєктів.

Таким чином, проведена робота засвідчила важливість системного підходу до національно-патріотичного виховання та його особливу актуальність в умовах воєнного стану. Отримані результати демонструють ефективність обраних методів та форм роботи, а також окреслюють перспективи подальшого розвитку цього напрямку виховної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Національно-патріотичне виховання є ключовим у формуванні національної ідентичності, розвитку суспільної свідомості та зміцненні громадянської позиції молодого покоління. Воно визначається як комплексна система заходів, спрямована на формування у громадян високої національної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, готовності працювати задля її розвитку та захищати її інтереси. Основними цілями національно-патріотичного виховання є формування національної самосвідомості, патріотизму, громадянської відповідальності, морально-етичних цінностей та активної життєвої позиції. Це виховання сприяє розумінню важливості територіальної цілісності держави, вивченню її історії, шануванню національних символів, героїв, культурної спадщини та традицій. Особлива увага приділяється формуванню поваги до рідної мови як важливого елементу національної культури та ідентичності.

Зміст національно-патріотичного виховання базується на п'яти ключових аспектах: історичному, культурному, мовному, громадянському та військово-патріотичному. Складовими національно-патріотичного виховання в сучасних умовах є безпекова, інформаційна, патріотична складові, психологічна, соціальна, технологічна адаптація, практична підготовка, освітня трансформація, міжнародна співпраця.

Методи та форми національно-патріотичного виховання включають інформаційно-просвітницькі, ціннісно-орієнтаційні, практично-діяльнісні, інтерактивні та мотиваційні підходи. Серед ефективних форм роботи можна виділити організацію тематичних уроків, екскурсій, спортивних ігор, творчих проєктів, волонтерських ініціатив, зустрічей із ветеранами та героями сучасності, проведення конкурсів і фестивалів. Особливої уваги набувають дистанційні технології, що дозволяють забезпечити безперервність виховного процесу навіть у складних умовах.

2. У процесі аналізу історичних особливостей розвитку національно-патріотичного виховання в Україні встановлено, що цей процес має глибокі

корені, які сягають часів Київської Русі. Уже в ті часи літописи, пісні, думи й легенди слугували засобом формування патріотичних почуттів, поваги до рідної землі та гордості за незалежність.

Етапом піднесення національно-патріотичних ідей стала доба українського козацтва, коли формувалися ключові цінності, такі як любов до Батьківщини, готовність до самопожертви за її свободу, збереження релігійної та культурної самобутності. Козацькі традиції та звичаї відігравали важливу роль у зміцненні національної ідентичності.

Визначальним для розвитку патріотичного виховання став період української національно-визвольної боротьби у 1917-1921 роках. Саме тоді сформувалися сучасні уявлення про патріотизм як активну життєву позицію, спрямовану на відстоювання суверенітету України.

За радянських часів розвиток національно-патріотичного виховання був значно ускладнений через домінування комуністичної ідеології, яка часто суперечила ідеям національної самосвідомості.

Здобуття незалежності у 1991 році стало новим етапом розвитку національно-патріотичного виховання. Були розроблені концепції, програми та нормативні акти, спрямовані на відродження історичної пам'яті, шанування державних символів і виховання патріотизму серед молоді. Особливого значення набули заходи, спрямовані на вшанування героїв України, популяризацію української мови, культури та традицій.

Сучасний період характеризується посиленням національно-патріотичного виховання у зв'язку із зовнішніми викликами, зокрема російською агресією. Цей виклик сприяв підвищенню патріотичної свідомості населення, зміцненню зв'язку між поколіннями та посиленню уваги до виховання громадянської відповідальності.

3. Ефективна методика національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану передбачає: 1) пріоритетність психологічної підтримки молоді через створення безпечного освітнього середовища, впровадження методик подолання стресу та формування психологічної стійкості; 2) посилення роботи з формування національної ідентичності шляхом глибокого вивчення української мови, історії, культури та традицій, що забезпечує збереження

національної ідентичності в складних суспільних умовах; 3) розвиток критичного мислення та медіаграмотності учнів як необхідної компетентності для протидії інформаційним маніпуляціям та усвідомленого сприйняття інформації; 4) активне залучення молоді до практичної діяльності через волонтерські проекти, громадські ініціативи та допомогу постраждалим, що формує активну громадянську позицію; 5) комплексний підхід до виховання, який поєднує різні напрямки – психологічний, освітній, культурно-мистецький, громадянський – та забезпечує цілісний вплив на особистість.

В умовах воєнного стану національно-патріотичне виховання має бути гнучким, орієнтованим на підтримку та розвиток особистості, здатної не лише зберігати національні цінності, але й бути активним учасником суспільних процесів, готовим до захисту України.

4. Шкільний курс географії має потужний потенціал формування національної свідомості та громадянської позиції учнівської молоді. Викладання географії створює унікальні умови для патріотичного виховання через: 1) поглиблене вивчення природних багатств України, що дозволяє сформувати у школярів розуміння унікальності та неповторності вітчизняної природи, усвідомлення необхідності її збереження та раціонального використання; 2) розкриття економічного потенціалу держави, висвітлення досягнень українських підприємств та інноваційних розробок, що сприяє формуванню впевненості в економічних можливостях країни; 3) реалізацію краєзнавчого підходу, який забезпечує глибше пізнання особливостей рідного краю через практичні роботи, екскурсії та дослідницькі проекти; 4) використання інтерактивних методів навчання: створення презентацій про природні та культурні пам'ятки, віртуальні подорожі, організацію дискусій про перспективи розвитку регіонів; 5) висвітлення внеску українських учених-географів, формування поваги до вітчизняних дослідників та мандрівників.

Доведено, що в умовах війни уроки географії набувають особливого значення у вихованні патріотизму, формуванні розуміння геополітичного

становища України, її територіальної цілісності та важливості державного суверенітету.

5. Аналіз діяльності гуртків на базі ДПТНЗ «ХВПУСП» засвідчує їх значущість для формування національно свідомої молоді. Через різноманітні форми роботи – дослідницьку, експедиційну, творчу – учні не лише збагачують свої знання про історію та культуру рідного краю, а й розвивають важливі життєві навички: критичне мислення, творчість, комунікабельність, лідерські якості. Участь у гуртках сприяє інтеграції учнів у місцеву громаду, формуванню почуття відповідальності за її розвиток.

Особливо важливо, що гурткова робота сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, готової до життя в сучасному динамічному світі. Учні, які беруть активну участь у діяльності гуртків, демонструють високий рівень мотивації до навчання, прагнення до самовдосконалення та готовність до соціальної відповідальності.

Проте, для подальшого розвитку гурткової роботи необхідно взяти низку заходів. По-перше, слід посилювати міжпредметні зв'язки, інтегруючи знання, отримані в гуртках, з іншими навчальними дисциплінами. По-друге, важливо розширювати спектр гуртків, враховуючи інтереси учнів та сучасні тенденції розвитку освіти. По-третє, необхідно забезпечити педагогів необхідними ресурсами для ефективної роботи та постійного підвищення їхньої кваліфікації. Також важливо залучати до співпраці громадські організації, ветеранські рухи та інші зацікавлені сторони.

Для оцінки ефективності національно-патріотичного виховання в гуртках необхідно розробити систему моніторингу та оцінки, яка дозволить відстежувати зміни в знаннях, уміннях, цінностях та поведінці учнів. Це допоможе виявити сильні сторони та слабкі місця в організації гурткової роботи та внести необхідні корективи.

Висновки проведеного дослідження свідчать про те, що гурткова робота є одним з найефективніших інструментів національно-патріотичного виховання молоді. Завдяки своїй різноманітності та інтерактивності, вона дозволяє залучити учнів до активної участі у виховному процесі, сприяє формуванню їхньої громадянської позиції та любові до Батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Національний характер. *Освіта*. 2011. 2-9 березня. С. 10.
2. Антонов А. В. Виховний захід «А пам'ять священна...» з нагоди 80-ї річниці визволення України від фашистських загарбників. *На урок. Освітній проект*. URL : <https://naurok.com.ua/vihovniy-zahid-a-pam-yat-svyaschenna-z-nagodi-80--richnici-vizvolennya-ukra-ni-vid-fashistskih-zagarbnikiv-436012.html>
3. Антонов А. В. Виховний захід, присвячений Дню Збройних сил України: «За Україну, за волю її!». *На урок. Освітній проект*. URL : <https://naurok.com.ua/vihovniy-zahid-prisvyacheniy-dnyu-zbroynih-sil-ukra-ni-za-ukra-nu-za-volyu-434460.html>
4. Антонов А. В. Сценарій концерту, присвяченого 210 річниці з дня народження Т. Г. Шевченко. *На урок. Освітній проект*. URL : <https://naurok.com.ua/scenariy-koncertu-prisvyachenogo-210-richnici-z-dnya-narodzhennya-t-g-shevchenko-436296.html>
5. Бедрій Х. В. Зміст, форми і методи патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 2020. № 51. С. 75-79.
6. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць*. 2022. Вип. 2. С. 76-83.
7. Безлюдна Н. Соціально-педагогічні умови реалізації національно-патріотичного виховання молодших школярів у період воєнного стану. *Věda a perspektivy*. 2022. № 7. С. 165-176.
8. Бех І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. № 1-2. С. 3-6.
9. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів,

студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків].
Київ : Фенікс, 2022. 64 с.

10. Боришевський М. Й., Яблонська Т. М., Антоненко В. В. та ін. Розвиток громадянської спрямованості особистості : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 186 с.
11. Будак В. Д. Патріотичне виховання студентської молоді: теоретичний аспект. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 77-83.
12. Буклов Ю. Національно патріотичне виховання учнівської молоді: соціально-педагогічний аспект. *Молодь і ринок*. 2017. № 12. С. 126-130.
13. Вашуленко О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів на уроках літературного читання. URL : https://lib.iitta.gov.ua/733993/1/Вашуленко%20О._тези.pdf
14. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. *Всеукр. пед. т-во ім. Григорія Ващенка*. 4-е вид. Львів : Камула, 2006. 278 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
16. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Любов до Батьківщини. Львів : Товариство ім. Г. Ващенка, 2009. Вид 5. 23 с.
17. Войтенко В. І., Грицюк Л. А., Каратаєва М. І. Громадянське виховання особистості. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І. Кн. 1: Законодавчо-правові та теоретичні засади. Київ, 2007. 108 с.
18. Гавлітіна Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу: автореф. дис. Київ, 2007. 21 с.
19. Галабурда М. В., Товканець Г. В. Застосування форм і методів національно-патріотичного виховання здобувачів початкової освіти у закладі загальної середньої освіти. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної*

- конференції (12-13 травня 2022 р., м. Мукачево). Мукачево : Вид-во МДУ, 2022. С. 46-48.
20. Гільберт Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. заг. серед. освіти. Ч. І. Київ : Генеза. 2021. 160 с.
21. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. *Рідна школа*. 2021. № 2. С. 9-14.
22. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2012. 374 с.
23. Грищенко С. В., Ілішова О. М., Єфімов Д. В., Макогончук Н. В. Проблема національно-патріотичного виховання. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 44. Т. 1. С. 119-123.
24. Грушевський М. С. На порозі Нової України: гадки і мрії. Твори: у 50 т.; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. Львів : Видавництво «Світ», 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 266.
25. Даниляк Р., Муляр Н. Психолого-педагогічні аспекти патріотичного виховання молодших школярів в умовах російсько-української війни (2014-2022 рр.). URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/259995>.
26. Дейнега І. О., Кучеренко Т. А. Національно-патріотичне виховання молодших школярів. *Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 5-6 квітня 2019 року)*. Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. С. 97-99.
27. Державний професійно-технічний навчальний заклад «Харківське вище професійне училище сфери послуг». URL : <https://vpu40.ptu.org.ua/>
28. Державні стандарти. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>.
29. Завдання і напрями національно-патріотичного виховання в школі. URL : https://znayshov.com/News/Details/zavdannia_i_napriamy_natsionalno-patriotichnoho_vykhovannia_v_shkoli

30. Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року «Про освіту»: редакція від 16.08.2024 р. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
31. Закон України № 463-IX від 16 січня 2020 року «Про повну загальну середню освіту»: редакція від 24.03.2024 р. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
32. Ігнатенко П. Р., Поплужний Н. І., Косарева Л. В., Крицька В. А. Виховання громадянина: психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: навчально-методичний посібник. Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1997. 252 с.
33. Калита Н. Формування основ національно-патріотичного виховання в учнів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2019. № 10. С. 30-33.
34. Калита Н., Пантюк М. Національно-патріотичне виховання учнів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2021. № 10. С. 19-23.
35. Кардашова І. Виховуємо патріотів України. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2013. № 5. С. 60-64.
36. Качур М. М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6. С. 54-59.
37. Келембет Л. І., Фляк О. О., Риндич О. М. Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді: теорія і практика. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді у сучасному освітньому просторі України на засадах етнопедагогіки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. С. 16-23.
38. Коваленко Н. І. Інноваційний виховний потенціал національно-патріотичного виховання особистості у сучасному закладі загальної середньої освіти. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 листопада 2021 року)*. Івано-Франківськ: «НАІР», 2021. С. 81-87.

39. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22>.
40. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/>.
41. Корж Г. В. Національно-патріотичне виховання: соціально-політичний та етнічний виміри. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2011. № 45. С. 148-156.
42. Кравченко А., Сахно М. Національно-патріотичне виховання молоді в Україні – вимога сьогодення. *Педагогічні науки*. 2015. № 63. С. 71-75.
43. Кузь В. Нова освітня парадигма – нові освітні технології. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2. С. 28-35.
44. Луценко І. Виховуємо громадянина: морально-правові аспекти вихованості. *Дошкільне виховання*. 2015. № 4. С. 9-13.
45. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. Вінниця : Універсум-Вінниця, 2012. 348 с.
46. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Географія. 6-9 класи». *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>
47. Надольний І. Філософія: навчальний посібник. Київ : Вікар, 2014. 584 с.
48. Наказ № 1038 від 29. 07. 2019 р. «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. № 641». URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>.
49. Наказ Міністерства освіти і науки України № 641 від 16. 06. 2015 р. «Про затвердження Концепції національно патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-

- патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах». URL :<https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/inform-rodialnicti/konczepczyia.pdf>
50. Носова О. Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в сучасних умовах. *Досягнення та виклики національно-патріотичного виховання в регіоні: матеріали VIII обласної науково-практичної конференції (Київ, 10 листопада 2022 р.)*. Київ : Донецький ОБЛІППО, 2022. С. 594-596.
51. Паніна Л. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 1. С. 118-120.
52. Плівачук К. В. Педагогічні умови формування національної свідомості у школярів закладу загальної середньої освіти. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 листопада 2021 р.)*. Івано-Франківськ : «НАІР», 2021. С. 165-170.
53. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>.
54. Руденко Ю., Руденко В. Ідеологія патріотизму і державотворення як основа духовності учнів. *Рідна школа*. 1999. № 10. С. 8-10.
55. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори: у 2-х кн. За ред. Е. Л. Коваленко. Київ : Либідь, 2017. Кн. 1. 272 с.
56. Семенов О. Виховання високої духовності. *Шкільний світ*. 2011. № 47. С. 2-4.
57. Сисоєва С. О. Особистісно зорієнтовані педагогічні технології: метод проектів. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник*. За ред. І. Г. Єрмакова. Київ : Вид-во «Департамент», 2003. С. 119-124.

58. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання: посібник. – Івано-Франківськ : «ЛілеяНВ», 1996. 179 с.
59. Сухомлинський В. О. Народження громадянина: вибрані твори у 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 3. С. 283-567.
60. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Вибрані педагогічні твори* : у 2 т. Київ, 1093 с. Т.1 : Теоретичні проблеми педагогіки. С.43-103.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Виховний захід, присвячений Дню Збройних сил України: «За Україну, за волю її!»

Мета: вшанувати світлу пам'ять тих, хто загинув на полях боїв з ворогом; виховувати моральні чесноти, почуття гордості за свій народ, національну свідомість та патріотизм; сприяти формуванню громадянської позиції як одного з проявів духовності нації, патріотичності; дати можливість відчутти особливу цінність миру і спокою у світі.

Читець:

Нам невідомі всіх їх імена,
Хто їх чекає, хто за ними плаче,
Де їхній дім, як їм болить війна,
Яке в них серце – щире чи терпляче.
Як страшно їм, коли усе горить,
Коли руїни, смерть перед очима,
І як в бою важлива кожна мить,
Які в них білі крила за плечима.
Нам невідомі мрії й здобуття,
Всі їхні рани, всі слова прощання,
Вони – солдати, що кладуть життя,
Заради нас і мирного світання.
І без імен помолимося за них,
За трошки вдачі світлої, простої.
В час зрад страшних і втрат таких гірких,
І без імен вони для нас герої.

Звучить гімн України

Ведучий 1: Доброго дня, вільний й великий народ, вільної України! Дозвольте від усіх нас, від наших друзів, від наших рідних щиро привітати захисників і захисниць з Днем Збройних Сил України, та побажати здоров'я, щастя, сили, а головне – здійснення всіх ваших мрій і сподівань під мирним, чистим небом нашої незалежної, вільної України!

Ведучий 2: 24 лютого 2022 року мільйони з нас зробили вибір: не білий прапор, а синьо-жовтий стяг. Не втеча, а зустріч. Зустріч ворога. Опір і боротьба. І ось – другий рік стійкості! Другий рік витримки! Другий рік незламності!

Ведучий 3: Українські військові, які захищають усіх нас на передовій, – вони номер один. Саме завдяки нашим захисникам і захисницям Україна стоїть міцно, бореться, живе. Дякуємо всім нашим воїнам – живим і тим, кого з нами, на жаль, уже немає, – за їхню мужність.

Ведучий 1: Зло все ще поруч, і війна триває. Але ми впевненні на 100 відсотків, що вона закінчиться, і закінчиться нашою перемогою. Ми стали іншими за цей час. Пройшли довгий шлях від страху до ненависті та зневаги, від розгубленості до єднання і віри в перемогу. Ми відчули, що ми Українці, що між нами і ними кривава прірва, яка збільшується з кожним пострілом.

Ведучий 2: Ті, хто свідомо став на військовий шлях і кого цей шлях обрав 2014-го року і 24 лютого. Ті, хто не уявляє свого життя без допомоги іншим українцям і всій нашій державі. Ті, хто стійко боронить позиції України і наближає день нашої перемоги.

Ведучий 3: Саме від вас залежить, чи бути нам усім, чи бути Україні. Щодня залежить! Щогодини! Саме від тебе, український воїне! Найголовніша наша людина. Яка стоїть і завдяки якій стоять мільйони українців. Яка вистоїть і завдяки якій вистоїть Україна!

Завдяки якій вічно лунатиме: «Слава Україні!»

Відео про захисників України. Молитва

Вірш

Ведучий 1: Загальне професійне свято всіх українських військовослужбовців давно заслужило всенародну повагу і шану з боку офіційних державних структур усіх рівнів. Цей День приурочений до дати прийняття Закону незалежної України від 6 грудня 1991 року «Про Збройні Сили України». Саме свято – День Збройних Сил України – було встановлено у 1993 році постановою Верховної Ради України.

Ведучий 2: Не дивлячись на виниклі економічні та інші труднощі, які випали на долю нової незалежної української держави з розпадом Радянського Союзу, діючому складу українських військових вдалося не лише зберегти високий професіоналізм, боєготовність і хороші армійські традиції, але і стати на той час однією з найсучасніших і боєздатних армій на пострадянському просторі.

Ведучий 3: Сили українських миротворців були широко затребувані всім світовим співтовариством, що свідчить і про високі технічні можливості, і про довіру до професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України.

Ведучий 1: Історію наших Збройних Сил неможливо відокремити від історії України, яка дуже довго та не завжди успішно намагалася вибороти незалежність. Національні збройні сили почали формуватися ще на початку минулого століття.

Ведучий 2: Першим таким військовим утворенням можна вважати Українських січових стрільців, що згодом навіть стали героями народних пісень. Цей легіон, що складався з патріотично налаштованих добровольців, був створений у 1914 році Головною Українською Радою.

Ведучий 3: У щойно створеної молодій Українській Народній Республіці було багато зовнішніх ворогів. Тож у 1917 році з воїнів-українців, що раніше служили в протидіючих арміях – російській та австро-угорській, а також з добровольців було сформована армія Української Народної Республіки. Навесні 1918 року їй вдалося ненадовго витіснити більшовицькі війська з рідної землі.

Ведучий 1: Під час Другої світової війни знову з'явилася надія на відновлення незалежності України. З'явилася Українська Повстанська Армія, але вона проіснувала недовго – була знищена владою СРСР після війни.

Ведучий 2: Після здобуття незалежності в 1991 році Україні дісталася в спадок значна частина від радянської армії, в тому числі ядерне озброєння. Теоретично наша країна могла посісти одне з перших світових місць щодо військової могутності.

Ведучий 3: Спочатку розбудова армії проводилася досить активно, але незабаром цей процес загальмувався або й зовсім зупинився. Під виглядом реформування українське військо переживало численні скорочення озброєння та кадрового складу, а міністрами оборони незалежної України нерідко призначалися люди з російським громадянством. В результаті наша армія не розвивалася, а занепадала.

Ведучий 1: Початком нового відродження українських збройних сил став 2014 рік, коли з'явилася нагальна потреба протистояти російській агресії. Довелося прискореними темпами відновлювати й кількісний склад війська, і насичувати його сучасними видами зброї.

Ведучий 2: Велику допомогу в цей період держава отримала від волонтерських організацій. Наша армія змогла відновитися на достатньому рівні для захисту рідної землі... А, потім...

Відео «Початок війни»

Ведучий 1: Початок повномасштабного вторгнення став серйозним викликом для української армії. Саме на плечі Збройних сил випала місія, ні багато ні мало, але вберегти країну від захоплення більш потужним і жорстоким сусідом.

Ведучий 2: Протистояння українських армійців збройним силам Росії отримали високу оцінку серед політиків і військових керівників країн Заходу. В першу чергу вони відмічають неспівмірні військові й економічні потенціали обох держав.

Ведучий 3: Дійсно, оборонні бюджети країн відрізняються в десятки разів, а майже нескінченні запаси боєприпасів і артилерії, що дісталися Росії ще з радянських часів, робили саме російську армію фаворитом в більшості прогнозів західних аналітиків до 24 лютого.

Ведучий 1: Але реальна картина поля бою показала іншу ситуацію. Мобільність і висока мотивація, винахідливість і героїзм стали одними з ключових факторів, які дозволили говорити про успішність дій ЗСУ.

Кліп про ЗСУ

Ведучий 1: На сьогодні ЗСУ стали інститутом, який користується найвищим рівнем довіри в Україні. І ця довіра до ЗСУ зростала щороку: якщо в 2011 році їм довіряли 59 % громадян, то в 2020 році – 71 %. А зараз, за даними Центру Разумкова, довіра українців до ЗСУ сягнула 96 %.

Ведучий 2: В 2022 році Збройні сили України зіткнулися з війною, масштабів якої світ не переживав із часів Другої світової. За вісім років російської агресії українська армія вже довела свою здатність обороняти країну від сильнішого противника, а після 24 лютого на полі бою вона почала застосовувати західні практики, опановувати нову зброю й продовжувати навчатися. А до її лав стали люди, далекі від військової професії.

Ведучий 3: У сім разів – таку цифру називають військові аналітики, коли говорять про збільшення чисельності української армії після 24 лютого 2022 року. Це означає, що кістяк Збройних Сил становить професійна, добре навчена армія, але математичну більшість у війську складають усе-таки вчорашні цивільні.

Ведучий 1: Це ті люди різних професій, які масово стояли в чергах перед військкоматами в перші дні вторгнення, та сотні тисяч добровольців у наступні місяці. Не обминула ця доля й багатьох наших рідних й близьких.

Слайд з близькими

Ведучий 2: Ми від щирого серця кажемо слова подяки рідним наших учнів, які захищають Батьківщину. Слова подяки нашим випускникам, які зараз на передовій.

Ведучий 3: Вчителі, айтівці, лікарі, водії, пекарі, менеджери, перукарі, будівельники, стилісти, офіціанти, співаки...

Ведучий 1: Це армія вільних людей з неймовірною мотивацією. Вони чітко розуміють, чому вони в армії – прийшли захищати свою землю, своє місто, свою родину.

Ведучий 2: Українці ведуть справедливу визвольну війну. Адже ворог хоче знищити саму назву нашої країни. Захисники України воюють мотивовано, за свої домівки та рідних. Усе це й зробило армію по-справжньому народною.

Слайд з загиблими

Ведучий 3: На жаль, як і в кожній війні, наша визвольна війна не обходиться без втрат. З сумом (з болем) в серці ми вклоняємо голову перед загиблими героями нашої Батьківщини

Відео вірш

Фото Артема Азарова група 1-15

Ведучий 1: Спіткала сумна звістка й колектив нашого училища – під час виконання важливого бойового завдання загинув наш випускник групи 1-15 Артем Азаров (позивний «Художник») – один з найкращих бійців, людина честі та слова, справжній аристократ духу.

Відео вірш

Ведучий 1: Світла пам'ять усім, хто віддав своє життя за Україну! Усім, кого ми згадуємо, коли говоримо «Слава Україні!». Вшануймо хвилиною мовчання всіх загиблих героїв!

Хвилина мовчання, свіча метроном

Ведучий 1: Кожен день воїни Збройні Сили України віддають своє життя, борючись за мир і безпеку нашої країни. Вони далеко від рідних, важко працюють та

ризикують своїм здоров'ям та життям для того, щоб ми могли спокійно жити і працювати. Вони проміняли своє безтурботне життя на службу в армії та віддають багато сил і часу, щоб захищати нашу Україну від ворога. За це ми їм щиро вдячні.

Ведучий 2: Ми дякуємо кожному нашому воїну, всім, хто стійко, сильно, сміливо захищає нашу країну, знищує ворога.

Слава кожному і кожній, хто зараз у бою! Дякую всім, хто допомагає захищати Україну від російської агресії!

Ведучий 3: Завдяки Вам ми маємо можливість продовжувати жити у своїй рідній країні. Маємо можливість жити, любити, дихати. Немає такого слова, яке б могло описати всю ту вдячність, яку відчуває кожен українець. Діти кажуть, що Ви супергерої, дорослі – що Ви цвіт нації. І всі праві. Нехай Вас оберігає Бог. Ми знаємо, що Ви повернетесь з перемогою, бо так вміють битися тільки українці, бо воля то кожен з Вас. Дякуємо за ніч і за день вдома. Слава Україні!

Всі: Героям Слава!

Заключне слово викладача: Весь український народ, всі ми сподіваємося на перемогу, відновлення територіальної цілісності держави та її процвітання. І щоб наші військові підіймали зброю лише на тренуваннях, щоб перестали плакати матері і дружини, щоб діти перестали проводити на війну своїх батьків, і щоб українська земля очистилася від болю, втрат та наруги.

ДОДАТОК Б

Урок-реквієм присвячений початку повномасштабного вторгнення в Україну: «Незламна Україна, незламний народ!»

Мета: вшанувати світлу пам'ять тих, хто загинув на полях боїв з ворогом; виховувати моральні чесноти, почуття гордості за свій народ, національну свідомість та патріотизм; сприяти формуванню громадянської позиції як одного з проявів духовності нації, патріотичності; дати можливість відчутти особливу цінність миру і спокою в світі.

СЛАЙД 1. Читець 1: Доброго дня, вільний й великий народе, вільної України! Розпочинаємо урок-реквієм, присвячений найжахливішій сторінці в історії нашої країни.

СЛАЙД 2. Гімн України.

СЛАЙД 3. Читець 1:

Ранок лютого змінив наше життя.

Розділив усе на до і після.

Другий дім нам стало укриття.

І задушливим стало все повітря.

В Україну йде страшна війна,

Люди спали, спали серед ночі...

Перші вибухи коло мого вікна,

Вранці вже розкрили мої очі.

Читець 2: 24 лютого 2022 року мільйони українців прокинулися вранці не від звичайного будильника, не від лагідного сонячного промінчика, а від жахливих звуків вибухів і сирен.

Читець 3: Росія розпочала широкомасштабне військове вторгнення в Україну, оголосивши проведення «спеціальної військової операції» в Україні.

Читець 1: Президент Росії повідомив про офіційне визнання так званих Донецької та Луганської народних республік. Почалося повномасштабне вторгнення і приблизно о 5:00 ракетних ударів зазнали десятки міст по всій країні, включаючи столицю України Київ.

СЛАЙД 4. Відео початку війни.

СЛАЙД 5. Читець 1: Безжально, несправедливо, раптово. Такі слова оточували нас у перші, важкі тижні війни. Ще 2 роки тому ми не знали дуже багатьох слів, пов'язаних з війною, тепер же вона торкнулася кожної родини.

Читець 2: Хто відправив на війну сина, доньку, чоловіка чи батька і з нетерпінням їх чекає, хто став волонтером і постачає нашим захисникам усе необхідне, є їхнім зв'язком із

мирним світом. Усе населення підтримує армію чим може, та молиться за наших воїнів. А діти вірять у щасливе майбутнє, у завершення війни і панування миру на Землі.

Читець 3: Дорогою ціною розплачується наш народ за свободу. А ціною є життя. І розносять чорні птахи смерті похоронки по Україні. Гинуть наші захисники і воїни. І кожна смерть страшна.

Читець 1: Світла пам'ять усім, хто віддав своє життя за Україну! Усім, кого ми згадуємо, коли говоримо «Слава Україні!». Вшануймо хвилиною мовчання всіх загиблих героїв!

СЛАЙД 6. Хвилина мовчання.

Читець 1: Падали на землю хлопці, дівчата, а в них на долонях лінії життя такі довгі та прекрасні... Не вберегли вони себе, перетворилися на білих лебедів і поринули в небеса. Ніколи не повернуться вони до рідної домівки, не побачать рідних, не посмакують води з рідної криниці... Вони полягли на віки.

Читець 2: У кожного з них залишилися батьки, які більше не обіймуть сина чи доньку, не порадіють їх перемогам. А ще ця війна залишила сотні дітей сиротами, і вони ніколи не дізнаються, що таке батьківська ласка.

СЛАЙД 7. Відео.

СЛАЙД 8. Читець 1: Завдяки супротиву української армії та сил самооборони вже в перші дні агресії російська армія зазнала значних втрат у живій силі та техніці. У своїй новітній історії, за оцінками українських та міжнародних експертів, Росія в жодній війні ще не зазнавала навіть приблизно таких великих втрат за такий короткий час.

Читець 2: За визнанням західної розвідки, Росія зустріла сильніший, ніж очікувала, опір, що зумовило матеріально-технічні проблеми для її військ, нестачу пального, боєприпасів і продовольства, підрив бойового духу нападників. Швидке об'єднання країн світу для допомоги Україні, як і запровадження потужних санкцій проти Росії, стало несподіваним ударом для країни-агресора.

Читець 3: З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини. Крім того, російська влада веде активну інформаційну війну та застосовує шовіністичну пропаганду.

(відео) Читець 1: Пропонуємо згадати наймасштабніші теракти Росії за час повномасштабної війни.

Читець 2: 1 березня Харків, будівля облдержадміністрації, 35 людей травмовано, 29 людей загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 3: 16 березня Маріуполь, драмтеатр, загинуло більше 300 людей, скільки травмованих не відомо. Ми пам'ятаємо!

Читець 1: 17 березня Мерефа, школа, будинок культури 26 людей травмовано, 23 людини загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 2: 29 березня Миколаїв, будівля облдержадміністрації, 36 людей травмовано, 37 людей загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 3: 8 квітня, Краматорськ, залізничний вокзал, 121 людина травмована, 61 людина загинула. Ми пам'ятаємо!

Читець 1: 27 червня Кременчук, торговий центр, 59 людей травмовано, 21 людина загинула. Ми пам'ятаємо!

Читець 2: 1 липня Сергіївка, житловий будинок, база відпочинку, 36 людей травмовано, 22 людини загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 3: 9 липня Часів Яр, житлові будинки, 9 людей травмовано, 48 людей загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 1. 14 липня Вінниця, Будівля офісних приміщень, будинок культури, 198 людей травмовано, 28 загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 2: 29 липня Оленівка, колонія, 130 людей травмовано, 53 людини загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 3: 18 серпня Харків, гуртожитки, 35 людей травмовано, 25 людей загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 1: 24 серпня Чаплине, залізнична станція, 31 людина травмована, 25 людей загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 2: 30 вересня Запоріжжя, цивільна гуманітарна колона, 86 людей травмовано, 32 людини загинуло. Ми пам'ятаємо!

Читець 3: 14 січня Дніпро, житловий будинок, 79 людей травмовано, 45 людей загинуло. Ми пам'ятаємо!

СЛАЙД 9. Читець 1: Сьогодні історія героїзму пишеться далі. В нашій країні війна, на захист якої – справжні герої. На захист України по тривозі встали ЗСУ, Нацгвардія, прикордонники, ДСНС, поліція, звичайні люди найрізноманітніших професій, які вступили до лав ЗСУ. Кожен хто став на захист України – Герой!

СЛАЙД 10. Відео про ЗСУ.

СЛАЙД 11. Читець 1: Росія не полишає нашу країну і сьогодні. Проте ми віримо в силу ЗСУ, віримо в силу нашого народу. Дякуємо героям, лікарям, волонтерам, країнам – партнерам, простим людям, які щодня наближають маленькими кроками нас до перемоги. Пам'ятайте, в єдності та в правді вся наша сила.

Читець 2: Ще два роки тому ми не особливо звертали увагу на слова «Слава Україні – Героям слава», а тепер ці слова набули нового змісту.

Читець 3: Слова «Слава Україні – Героям слава» перестали бути просто вітанням. Це вже віддання шани найкращим, котрі у найважливіший момент нашої держави не злякалися і пожертвували собою заради своєї Батьківщини.

Читець 1: Коли ми бачимо перед очима кадри з новин, фото поранених та загиблих героїв, дивлячись їм у вічі, ми розуміємо, що вислів «душу й тіло ми положимо за нашу свободу» став для сучасної історії української нації не просто словами з гімну, це стало станом душі.

Читець 1: Нашу Батьківщину, нашу Україну зламати не можна. Як птах фенікс вона відроджується із попелу, стає міцнішою, сильнішою. Хочемо навести слова одного з політичних аналітиків при ООН: «Після закінчення війни Україна отримає сильну армію, патріотизм на високому рівні, згуртовану націю, а Росія лише безіменні могили».

СЛАЙД 12. Читець 2: Кожен день воїни Збройних Сил України віддають своє життя, борючись за мир і безпеку нашої країни. Вони далеко від рідних, важко працюють та ризикують своїм здоров'ям та життям для того, щоб ми могли спокійно жити і працювати. Вони проміняли своє безтурботне життя на службу в армії та віддають багато сил і часу, щоб захищати нашу Україну від ворога. За це ми їм щиро вдячні.

Читець 3: Ми дякуємо кожному нашому воїну, всім, хто стійко, сильно, сміливо захищає нашу країну, знищує ворога.

Слава кожному і кожній, хто зараз у бою! Дякую всім, хто допомагає захищати Україну від російської агресії!

Підсумок: Читець 1: Останні два роки стали найтяжчим випробуванням за роки незалежності України. У боротьбі за краще європейське майбутнє наш народ зіткнувся з агресією Російської Федерації.

Читець 2: Наші воїни мужньо захищають неподільну, соборну Україну, тому моральний обов'язок кожного громадянина зробити все можливе для Перемоги над агресором.

Читець 3: Сьогодні наша Вітчизна у смертельній небезпеці, тому кожному із нас необхідно плекати в собі патріотичні почуття, гартувати волю і силу, вірити у світлу долю рідної України.

Читець 2: Дякуємо за увагу. Слава Україні!

Всі: Героям Слава!

ДОДАТОК В

Сценарій патріотичного виховного заходу до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні « Герої не вмирають! »

Мета: вшанувати пам'ять героїв Небесної сотні, прищеплювати любов до Батьківщини, виховувати патріотичну свідомість, розвивати бажання стати гідними громадянами України.

Оформлення: Стіна пам'яті Небесної сотні (Прапор України, надписи «Герої не вмирають», список прізвищ героїв з фото та окремо фото загиблих харків'ян), на підлозі маленькі свічки, плакат «Героям слава», стіл, на столі вишитий рушник, ікона Божої матері, свічка, квіти з чорною стрічкою. Документальні відеофільми з подіями 18-21 лютого 2014 року .

Технічні засоби: відеопроєктор, екран, музикальна апаратура.

Початок заходу:

Директор училища: 20 лютого визначено в нашій державі Днем Героїв Небесної Сотні. І сьогодні ми в вас зібralись у цьому залі всім училищем, щоб вшанувати пам'ять героїв, які віддали саме дороге, що в них було – життя – за світле майбутнє нашої держави.

Урок-Реквієм, присвячений **Дню пам'яті Героїв Небесної Сотні** оголошую відкритим.

Гімн України

Звучить «Реквієм Небесної сотні» (виконавець Ніна Матвієнко), 6 учнів (3 хлопця та 3 дівчини) запалюють свічки та підходять до стола з плакатом « Слава Героям Небесної Сотні» та становлять їх біля фото загиблих харків'ян.

Ведучий 1: Кожна людина з великою любов'ю і душевним трепетом згадує те місце, де вона народилася, де промайнуло її дитинство, з дивосвітом-казкою, з материнською ласкою у затишній батьківській оселі. То родинне вогнище – маленька батьківщина кожної людини. То її велике «Я», з якого починається людина, родина, батьківщина і вся наша велична й неповторна у світі Україна.

Всі ми добре знаємо, що в минулому на долю нашої країни випало багато випробувань. Україна не раз піднімалася з колін. Побита і вся в ранах, та нездоланна для ворогів своїх, вона йшла ворогу під кулі, щоб захистити всіх своїх дітей. Терновим шляхом дійшла Україна до сьогоднішніх днів.

Ведучий 2: Сьогодні ми зібралися тут, щоб в скорботі схилити низько голови перед пам'яттю людей різного віку, яких було вбито у мирний час ХХІ століття.

Небесна сотня – безневинна жертва...
 Бандитам не сховатись за хрестом
 Отим хрестом, де їхня совість мертва
 Зрікається і серцем і чолом...
 У прощени неділю впала долу,
 Простіть нас браття, миленькі, простіть...
 За Україну – зранену і голу...
 За Вас не впала і за Вас стоїть!

Ведучий 3: Здавалось все скінчилося, давно минуло і більш ніхто не пройде шляхом тих кривавих дій. Та не так здавалось, як вже сталося.

21 листопада 2013 року за кілька днів до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, український уряд радикально повернув курс держави від євроінтеграційного до курсу, спрямованого на розвиток співпраці з державами-членами СНД.

Ведучий 4: 30 листопада обурена таким рішенням уряду молодь виходить на Майдан Незалежності в Києві, всіляко підкреслюючи мирний характер своєї акції. Невдоволення підтримують по всій Україні. Це був початок Революції Гідності. Та злочинна влада вчинила замах на мирний протест і на декларовані цими молодими людьми загальноєвропейські цінності. Десятки протестувальників були по звирячому побиті спецпідрозділами міліції і у важкому стані потрапили до лікарень, а доля багатьох з них невідома і до сьогодні.

Події 30 листопада стали переломним моментом в українських подіях кінця 2013 року, змістивши акцент протестів із проєвропейського на антиурядовий.

Відео «Євромайдан, це повинен побачити кожний. Як все розпочиналось»

Ведучий 5: Після двох місяців мирних протестів підтримка мітингувальників зростала. Замість того, щоб мирно врегулювати ситуацію, 18 лютого тодішня влада на чолі з президентом Януковичем віддала злочинний наказ застосувати зброю і зробити «зачистку» Майдану, застосовуючи водомети, бронетранспортери і вогнепальну зброю. Події у Києві 18-20 лютого стали фінальним і найбільш драматичним етапом революції.

Ведучий 6: На початку революційних подій, нікому і в голову не могло прийти, чим усе це обернеться... Слова «Слава Україні! Героям Слава!», що видавалися простим вітанням, набувають нового й особливого значення.

Відео про події 18-20 лютого «Початок штурму Майдану»

Ведучий 1:

Українцю, поглянь, там побили жінок!

Глянь, вже люди ховаються в храмі!

Де таке ще траплялось, коли це було

Аж в такому нестерпному стані?..

Ведучий 2:

Так чинили лиш варвари, злісні хани,

Лиш від них люди в церкві ховались.

А сьогодні – це власні привладні пани

Вже над нами так само знущались!

Ведучий 3: Справжні бої розгорталися в центрі Києва 18-20 лютого на вулицях Інститутській, Грушевського, на Європейській площі, майдані, у Маріїнському парку! Навколо вибухи, стогін, горе. До нас прийшла війна.

Ведучий 4: Справжня кровопролитна війна. Нас намагалися винищити за бажання мати людську гідність і самим обирати своє життя. Настав той час, коли кожен українець мав зробити вибір: або ти станеш рабом, або будеш вільною людиною і житимеш у вільній державі.

Ведучий 5: На очах у всього світу влада розстрілювала свій народ. Майдан оточили з усіх боків, взяли у щільне кільце. Та люди не здавалися. Співали Гімн. Зі сцени лунали молитви, патріотичні пісні.

Ведучий 6: Тисячі поранених і майже 100 людей було вбито снайперами та бійцями спецпідрозділів міліції. Серед них – науковці, викладачі, студенти, вчителі, художники, архітектори, театральні режисери, громадські активісти. Кров цих людей стала вироком для злочинної диктатури. Ця «Небесна Сотня» своїм життям викупили свободу для мільйонів українців і дає шанс збудувати нову демократичну правову державу.

Ведучий 1: Безсмертні душі вбитих і закатованих відійшли у небеса, але вони вічно житимуть в народній пам'яті, бо «Герої не вмирають!»

Відео кліп «Мамо, не плач»

(автор: Михайло Олійник, авторське виконання)

з фото загиблих з Небесної сотні. Всі присутні, вшановуючи пам'ять загиблих, слухають та дивляться стоячи.

Відео «Прощання з загиблими героями» без музики.

Одночасно читці читають вірші

Читець 1:

...і мовчки сотня непокорених героїв
 відходила у чисті небеса,
 і погляди знесилених мільйонів
 дивились вслід братам, батькам, синам.
 Вони загинули за нас весною,
 Віддали все, що було в їхньому житті.
 І ринули у небо сотнею святою
 Боронити звідти нас від ворогів
 у темне небо по руках в відкритих трунах
 до світу кращого крізь сльози матерів,
 не буде прощення убивцям й нам не буде,
 коли непомщеними лишаться всі ті, хто так любив,
 хто не дістався правди, оступившись на півкроці,
 горять серця, палають вільні душі,
 зійшла зоря, гряде нове життя,
 герої не вмирають, кличуть нас на барикади,
 і хай прийме тіла їх мерзла ще земля,
 витає дух нескореної волі,
 гримлять щити, молитви і пісні,
 рядами рівними між нас ідуть герої,
 усі, хто голову поклав в ці темні дні.
 З очей мільйонів – сльози потекли;
 Серця мільйонів – болем умивались...
 Серця ж Героїв битись не могли,

І очі їхні вже не відкривались.
 А сотню вже зустріли небеса..
 Летіли легко, хоч Майдан ридав...
 І з кров'ю перемішана сльоза...
 А батько сина ще не відпускав..
 Й заплакав Бог, побачивши загін:
 Спереду – сотник ,молодий,вродливий
 І юний хлопчик в касці голубій,
 І вчитель літній – сивий-сивий..
 І рани їхні вже не їм болять..
 Жовто-блакитний стяг покритв їм тіло..
 Як крила ангела, злітаючи назад,
 Небесна сотня в вирій полетіла...
 На небі спокій їх чекає вже;
 І Вічна Пам`ять на землі настала.
 За них ми Богу молимось лише,
 Та промовляєм: Слава! Слава! Слава!

Читець 2:

Майдан... з Героями іде прощання...
 Тисячі людей зібралися в цю мить.
 Для когось на землі вона передостання,
 А хтось в землі сирій вже мирно спить...
 Вже не побачить батько, не зустріне мати...

Живого сина в світі більше вже нема...
 Прийшли у путь останню проводжати
 Своїх Героїв... вічна їм честь й хвала...
 Ридають всі... не стримати гірку сльозу...
 Покотились сльози по щоках і обороні...
 Сотники, що полягли, – не встануть з сну,
 Не посивіють у майбутньому вже скроні...

Читець 3:

Небесна Сотня – то в серцях вогонь.
 Він гаряче палав за Україну.
 Віднині тихим співом заспокой
 Ти, земле рідная, свою дитину.
 Небесній Сотні шана й молитви,
 За чисті душі, що злетіли в небо.
 Їм шлях високий Боже, освяти.
 І в мирі, Господи, прийми до себе.

Ведучий 2. Низький уклін матерям і батькам, що виховали таких синів і дочок! Хай палають свічки пам'яті загиблих героїв «Небесної Сотні» у наших серцях.. Вшануємо хвилиною мовчання всіх, хто поклав життя за долю, за волю, за незалежність і свободу нашої з вами єдиної України.

Ведучий 3. В ті трагічні дні нашої держави під час протистоянь у Києві загинули і наші земляки:

Котляр Євген Миколайович

Герой України (посмертно). Народився 14 квітня 1980 року, Харків. Закінчив Харківський інститут радіоелектроніки (ХІРЕ). Промисловий альпініст. Активіст екологічної організації «Зелений фронт». Загинув 20 лютого 2014 року. Похований у Харкові 23 лютого. Залишилися батько й молодша сестра.

Ведучий 4:

Зубенко Владислав Віталійович

Герой України (посмертно). Народився 22 квітня 1991 року, Харків. Отримав поранення 20 лютого. Помер 28 лютого 2014 року.

Ведучий 5:

Парашук Юрій Григорович

Герой України (посмертно). Народився 1 липня 1966 року, Тальне, Черкаська область. Мав сина від першого шлюбу та дві прийомні доньки. На час подій Євромайдану працював столярем у Харкові. Похований у Тальному. Загинув 20 лютого 2014 року. Убитий від пострілу з даху на Інститутській вулиці.

Ведучий 6 (на фоні музики): Вони були звичайними людьми. І в останню мить віддали нам найдорожче – своє життя. За нас віддали. Аби ми жили. Долюбили за них, пісень за них доспівали.

Ведучий 1: Не плачте, мамо. Дозвольте поплакати світові. Весна вже на порозі. Героям Майдану, впавшим мертвими за світле майбутнє України, присвячується хвилина мовчання

Хвилина мовчання

Чтець 2:

В ці дні хай єднає нас думка єдина,
Ми зло в нашім домі долали не раз.
Все треба зробити, щоб жила Україна –
Приймаймо цей заклик, як Божий наказ!

Чтець 3:

Молюся за Тебе моя Україно,
за кожного батька, за кожного сина,
за кожною матір, за кожну дитину
я Бога прошу – збережи Україну!

Страшною порою не дай їм загинуть!
Хай наші молитви до Бога полинуть!
Нехай Він злобу у серцях наших спинить!
Молюсь, щоб людина почула людина,
щоб син пожалів батька іншого сина,
щоб мирною знову стала країна –
я Бога прошу – збережи Україну!

Ведучий 2: Урок-реквієм, приурочений пам'яті небесній сотні оголошуємо закритою.

ДОДАТОК Г

Сценарій концерту, присвяченого 210-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка

Ведучий 1: Добрий день!

Ведучий 2: Добрий день шановні пані та панове. В історії кожної нації є велична постать, яка уособлює дух, славу, геній, одвічні мрії і прагнення свого народу.

Ведучий 1: Для нас – українців таким є Тарас Григорович Шевченко. Духовну велич і красу нашого народу він підніс на найвищу височінь. Чим збагатив весь світ.

Ведучий 2: «Моя біографія – це історія мого народу» – писав Тарас Шевченко, – «Його життя – це повість про те, що таке мистецтво і яке воно безмежне». Могутньою силою свого таланту він пробуджував розум і серця людей.

Ведучий 1: Тараса Григоровича Шевченка ми розуміємо настільки, наскільки ми розуміємо себе. Свій час і Україну в ньому.

Ведучий 2: І сьогоднішній концерт ми присвячуємо видатному сину України – поету, художнику Тарасу Шевченку. Ми влітаємо в вінок шани великому Кобзареві своє мистецтво.

«Ой у вишневому садочку»

Виконує вокальний колектив вчителів

Ведучий 1: 9 березня 2024 року український народ відзначив 210 років від Дня народження Т. Г. Шевченка. Ім'я – святе для кожного українця. Він пробуджував любов до своєї Батьківщини, кликав сильних на подвиги, вселяв у слабких надію і віру. *(До іншого ведучого)* Ну, як я?

Ведучий 2: Чудово! Як по-писаному!.. Молодець!

Ведучий 1: От-от! Скільки можна читати по написаному? Тільки й уміємо – в дні урочистостей голосні патетичні промови проголошувати...

Ведучий 2 *(ображено):* А що ти пропонуєш? Взагалі нічого не говорити, не згадувати Шевченка?!

Ведучий 1: Ні! Говорити треба, але так, щоб ми відчули за тими словами не монумент, а живу людину...

Ведучий 2: Можливо, варто говорити про нього не лише як про революціонера, а як про людину, наділену глибокими почуттями, людину, яка переживала ніжність, кохання ... мала такі зрозумілі всім людські, земні бажання...

Ведучий 1: Так, так. Хіба міг модний столичний художник, епатажний поет, бажаний гість на балах Тарас Григорович Шевченко не любити жінок? І хіба можна було такого його не любити?

Ведучий 2: Життя тільки починалося, а він був уже відомим автором скандальних поезій та вдатним художником. Його столичні знайомства відкривали йому двері на всі бали та прийоми.

«Полонез»

Виконує танцювальний колектив

Ведучий 1: На одному з таких балів у Тетяни Волховської Шевченко познайомився з дружиною відставного полковника Ганною Закревською та племінницею декабриста Рєпніна – княжною Варварою.

Ведучий 2: Виник химерний любовний трикутник, який бентежив душу поета не один рік.

Т. Г. Шевченко «Тризна». Княжне Варваре Николаевне Рєпниной.

Музичний твір «Листок з альбома»

Ведучий 1: Тарас Шевченко мав свій ідеал жінки, він кохав і був коханий.

Ведучий 2: І хай інтимна лірика за обсягами поступається творам, присвяченим іншій тематиці, його балади, вірші та поеми про кохання являють собою чудові зразки ліричної поезії, ось один з них.

Літературно-танцювальна композиція «Тополя».

Виконує театральний колектив

Ведучий 1: Яким бачив ідеал жінки Великий Кобзар українського народу Тарас Григорович Шевченко?

Ведучий 2: Передусім він цінував у жінці духовну красу, обожнював материнство. Немає у світовій літературі іншого поета, який би так ніжно, з любов'ю оспівав у своїй творчості берегиню, жінку-матір усієї Землі...

У нашім раї на землі

Нічого кращого немає,

Як тая мати молодая

З своїм дитяточком малим.

Ведучий 1: Якою безмежною любов'ю, ніжністю дихають ці співучі рядки! У них Шевченко підносить святий образ жінки-матері. Шевченківська жінка – щира, лагідна, добра, жіноча, чисте джерело любові й розуміння.

«Ой говорила чиста вода».

Виконує вокальний колектив.

Ведучий 2: Любовні поезії сумні, а подекуди й трагічні, як і його доля.

«Не весело на світі жить

Коли нема кого любить...»

Ведучий 1: Та навіки залишився з нами той, «хто зробив своє велике діло, хто не знав щастя живим і кого ждало інше щастя вже по смерті.

Ведучий 2: Тарас Шевченко, його творчість, його закохане серце – для нас українців це ніби крила.

«Крила»

Ведучий 1: Різноманітність ліричних творів Шевченка зумовлюється багатогранністю його поетичного таланту і різними цілями, що їх ставив собі поет.

Ведучий 2: Значну роль в ліричній та інтимній ліриці поета відіграють поезії і вірші, побудовані на фольклорній основі.

«Івана купала».

Виконує танцювальний колектив

Ведучий 1: Про кохання Тараса Шевченка написано численні спогади, наукові дослідження, романи, поеми... Але, певна річ, далеко не все сказано.

Ведучий 2: Шевченко високо цінував кохання, але справжнє, ідеалом якого були однолюбство, відданість, незрадливість і щирість. Саме таке кохання, як сонце, осяює людські життя.

Ведучий 1: Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко».

Ведучий 2: І наші надбання сьогодні ми присвячуємо йому.